

MONUMENTA HISTORICA BUDAPESTINENSIA VI.

GÁL ÉVA

A Budapesti Történeti Múzeum
Városthörténeti Osztályának
kéziratos térképei

KATALÓGUS

MB

ÉVA GÁL

**Handgezeichnete Karten aus der Kartensammlung
der Abteilung für Stadtgeschichte des
Budapester Historischen Museums
Katalog**

GÁL ÉVA

**A Budapesti Történeti Múzeum várostörténeti osztályának
kéziratos térképei
Katalógus**

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” program támogatásával

Szerkesztette:	HAVASSY PÉTER és SELMECZI LÁSZLÓ
Lektorálta:	HRENKÓ PÁL
Fotók:	BACH MELITTA és BAKOS ÁGNES
Fedélterv:	HÉJJAS PÁL

HU-ISSN 0077-1430
HU-ISBN 963 7096 17 5

Kiadja a Budapesti Történeti Múzeum
Felelős kiadó: dr. Selmeczi László főigazgató
Készült: Opticoop Kft. fényszedő üzeme
Felelős vezető: Tóth Béla üzemvezető
Nyomás: Magyar Vöröskereszt nyomdája

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	7
Handgezeichnete Karten im Budapester Historischen Museum	9
Verzeichnis der Karten	9
Geographische Namen	11
Abkürzungen	12
Katalógus (1–61. szám)	13
Régi mértékegységek	41
Rövidítések jegyzéke	41
Irodalomjegyzék	42
Névmutató	43
Topográfiai mutató	44
Leltári számok mutatója	45
Képjegyzék	47
Abbildungen	47
Képek	49

BEVEZETÉS

A Székesfővárosi Múzeum – a Budapesti Történeti Múzeum jogelődje – működésének első percétől kezdve feladatának tekintette a térképek gyűjtését. Már a legkorábban leltározott tárgyak között is előfordulnak különféle technikákkal készült, különböző korokból származó, elsősorban budapesti vonatkozású térképek. Ez természetes is, hiszen a múzeum célja a főváros történetére vonatkozó emlékek gyűjtése és bemutatása, márpedig a térképeket mind történeti forrásként, mind kiállítási tárgyként méltán értékelik nagyra a kutatók és a múzeumlátogatók. Talán felesleges bizonygatni, hogy a várostörténetnek mennyire fontos forrásai a térképek, amelyek szemléletesen mutatják be a város beépített területét, épületeit, utcahálózatát, határát, víz- és hegyrajzát, a külterület művelési ágait, földhasználatát, földrajzi névanyagát. A kiállításokon a térképek nemcsak történeti forrásértéküknél fogva megbecsült tárgyak, hanem sok esetben gondos, szemet gyönyörködtető kidolgozások is azzá teszik őket. A kartográfia iránt érdeklődők számára a múzeumban őrzött térképek a térképírás történetének becses dokumentumai.

Jelen katalógusunk a Budapesti Történeti Múzeum térképeinek egy viszonylag kicsiny, de értékes csoportját, a kéziratos térképeket ismerteti, amelyek egyik sajátossága, hogy – ritka kivételektől eltekintve – csak egy példányban találhatók, másutt tehát nem lelhetők fel. Másik sajátosságuk, hogy többnyire gyakorlati – városigazgatási, peres vagy egyéb – célból készültek, általában tehát hitelesebbek, mint a legtöbb nyomtatott vagy más technikával sokszorosított térkép, amely nagyrészt könyvillusztrációul szolgált. A kéziratos térképek esetében a felmérést többnyire ugyanaz végezte, aki azután a térképet megrajzolta. Hitelességüket ezenkívül az is növeli, hogy pontosságukhoz általában közvetlen anyagi vagy egyéb érdekek fűződtek.

Múzeumi szempontból lényeges jellemzője a régi, XVII–XIX. századi kéziratos térképeknek, hogy többségük iparművészeti alkotásnak is beillő, gondosan, szépen megrajzolt és színezett, olykor gazdagon díszített munka, s ezért nemcsak történeti forrásként, hanem látványként is szívesen fogadott kiállítási tárgy.

A Budapesti Történeti Múzeumban őrzött kéziratos térképek több csoportba sorolhatók. Legkorábbi kéziratos térképeink közé tartoznak a Buda visszafoglalásáért 1686-ban folytatott ostromműveleteket ábrázoló helyszínrajzok (Kat. 1–6.). Közülük történeti forrásként az első kettő a legértékesebb, mivel ezek a helyszínről Bécsbe küldött hivatalos hadijelentések mellékletei lehettek, s az ostromműveletek egy-egy szakaszát illusztrálták hitelesen.

Várostörténeti szempontból a legfontosabb csoportot azok a térképek és helyszínrajzok alkotják, amelyek Buda és Pest különféle városigazgatási feladataival kapcsolatban készültek. Ilyen a legkorábbi pesti teleknyilvántartó térkép (Kat. 10.), amely hitelesen ábrázolja Pest városfalait, városkapuit, utcahálózatát, utcaneveit, telekbeosztását a török kiűzése utáni első évtizedekben.

Gyűjteményünk kimagasló értékű darabjai közé tartoznak azok a térképek, amelyek Buda, illetve Pest egész területéről készültek az 1760–1780-as években, az országos kormányzások utasítására (Kat. 14., 17., 21.). Ezek közül is a legjelentősebb *Balla Antal*, Pest megye geometrája nagyméretű – csaknem négy négyzetméteres –, pontosan és szépen kivitelezett, gazdag tartalmú, az 1780-as évek derekán készített térképe Pest város egész bel- és külterületéről. Ugyancsak fontos munka a *Hild János* építőmester által József nádor megbízásából 1805-ben készített pesti városszabályozási és városszépítési terv, amely Pest egész akkori beépített területén feltünteti a meglévő állapotot (az utcahálózaton és utcaneveken kívül a telekhatárokat, telekszámokat, házalaprajzokat is), továbbá a tervezett szabályozási vonalakat (Kat. 23.). Részletfeladatok megoldásához készült egy vízivárosi útjavítás helyszínrajzát ábrázoló lap (Kat. 20.), a budai mészárszék új elhelyezésére kidolgozott javaslatot illusztráló térkép (Kat. 22.), a budai várerődítési telkek felosztását mutató helyszínrajz (Kat. 27.), a pesti városi telkek hasznosítását feltüntető térkép (Kat. 46.), a krisztinavárosi Horváth-telkek felosztásának helyszínrajza (Kat. 58.).

A múzeumunkban őrzött kéziratos térképek szám szerint legnagyobb és jelentőségben is kiemelkedő csoportját alkotják a katonai és polgári földmérőtanulók által készített terepfelmérési és rajzolási gyakorló munkák. A civil

földmérők képzése, mint köztudott, az 1782-ben alapított Institutum Geometricumban, a XIX. század derekától pedig a pesti egyetem mérnöki intézetében, majd a József nádorról elnevezett Kir. József Műegyetemen történt. A múzeum 1910-ben vásárlás útján e mérnökképző intézmények hallgatóinak csaknem két tucat gyakorló felmérési térképét szerezte meg (Kat. 30–45., 48., 49., 59–61.). E felmérések a pesti oldalon a kőbányai szőlőkről és a Városligetről, a budai oldalon főként a mai Szabadság-hegyről, továbbá a Városmajorról és környékéről készültek.

Részint ezzel a vásárlással, részint más úton került a múzeum birtokába néhány olyan felmérési gyakorló térkép, amelyet bizonyosan vagy feltehetően a térképezést tanuló katonai személyek készítettek (Kat. 24., 25., 29., 47., 50–56.). E lapok Pest beépített területét, a budai oldalon pedig a Városmajort, a Lipótmezőt, a Rókus- és József-hegyet ábrázolják, s részletességüknél, pontosságuknál fogva ugyancsak fontos forrásai a főváros történeti topográfiájának.

Számbelileg kisebb és egyéb tekintetben is elkülönülő csoportot alkotnak a Buda környéki falvak XVIII. századi határpereihez készült térképek (Kat. 11., 15., 16.), továbbá két Buda környéki helység – Budakalász és Nagykovácsi – úrbéri térképei (Kat. 18., 19., 28.).

A vitás határrészeket ábrázoló térképek mindig a megrendelő, a geometrát fizető peres fél igazát voltak hivatva alátámasztani, s az általa követelt határvonalat (latin szóval: ductust) ábrázolták a leghatásosabbnak tartott piros színnel (ezért a megrendelő földbirtokos személye könnyen megállapítható). E térképek éppen fő rendeltetésük – a helység-határok feltüntetése – tekintetében nem fogadhatók el hitelesnek, hiszen ma már nehezen bogozható ki, hogy melyik peres fél oldalán állott az igazság. Ezzel szemben nagy értékük, hogy többnyire sok helynevet és egyéb megnevezést sorolnak fel, s számos, a határmegállapítás szempontjából fontos objektumot (sziklát, forrást, romot, régi utat stb.) ábrázolnak.

A múzeumunkban őrzött úrbéri térképek jól használható források Budakalász és Nagykovácsi település- és gazdaságtörténetéhez, kivált a művelési ágak megoszlása és a földhasználat tekintetében, továbbá gazdag névanyaguk is figyelmet érdemel.

Kéziratos térképeink egy része szignálatlan vagy csak monogrammal jelzett, s így szerzőjük személye egyelőre ismeretlen. A névvel jelzett térképek szerzői között a XVIII–XIX. századi hazai térképészet jó néhány ismert képviselőjét megtaláljuk. Közülük kiemelkedik *Ruttkay Mihály*, *Horváth Ádám* és mindenekelőtt *Balla Antal*, de a neves szerzők közé tartozik *Hild János*, *Hainits Frigyes* és *Varásdy Lipót* (a két utóbbi Buda város főmérnöke volt), továbbá *Homolka József* is.

Néhányuk munkásságáról már készült feldolgozás, mások életrajzával azonban még adós a történetírás. A tanulmányi gyakorló térképek készítőinek egy részéről az Institutum Geometricum történetével foglalkozó irodalom tartalmaz adatokat, más részükről azonban – csakúgy, mint jó néhány egyéb térképünk szerzőjéről – nevükön kívül egyelőre nem tudunk mást. E hiányok pótlására a jelen katalógus nem vállalkozhatott.

A katalógus a térképeket időrendben ismerteti. Az egyes darabok leírása – a katalógusbeli sorszám megadása után – a következőket foglalja magában:

1. A feldolgozó által adott rövid cím (az ábrázolt terület mai neve, a térkép jellege, készítésének időpontja, szerzője).

2. A térképen szereplő eredeti cím vagy címnek tekinthető szöveg, a szigno és a keltezés, betűhíven.

3. A térkép tartalmi és kartográfiai leírása: a rendeltetés, az ábrázolt terület, a domborzat- és vízrajz, a művelési ágak, az emberkéz alkotta tereptárgyak, a települések ábrázolásának módja, helynevek és más megnevezések, a térképen, illetve a hátoldalon található egyéb feliratok (jelmagyarázat, hitelesítés, ajánlás, sorszám, tanári láttamozás stb.). Amennyiben nagyon sok a felirat (például az összes utcaneveket feltünteti a térkép), a leírásban nem soroljuk fel valamennyit, hanem csak utalunk a névanyag gazdagságára.

4. Technikai és térképészeti adatok:

- a) a készítés technikája, az esetleges díszítőelemek; a térképek anyagára itt nem térünk ki, mert valamennyi lapunk anyaga papír;

- b) a térkép mérete, centiméterben; a múzeumi nyilvántartási kartonokon alkalmazott sorrendnek megfelelően katalógusunkban is az álló (magassági) méret szerepel az első helyen, és a fekvő (szélességi) méret a második helyen;

- c) az égtájjelzés módja vagy hiánya (itt ismertetett kéziratos térképeinken az irányjelző nyíl hegye mindig a földrajzi észak felé mutat), a térkép tájolása (tehát, hogy a lap felső szélének közepe milyen égtáj felé esik);

- d) a térkép méretaránya, eredeti mértékegységben (amely a legtöbbször bécsi öl és hüvelyk), majd pedig zárójelben a méterrendszerre átszámított méretarány: megjegyzendő, hogy az utóbbi adat a papírsugorodás miatt általában csak hozzávetőleges pontossággal számítható ki, kivéve, ha a térkép nemcsak aránymérték segítségével adja meg a méretarányt, hanem számszerűen is.

5. Múzeumi nyilvántartási adatok: leltári szám, a beszerzés időpontja és módja.

6. A főbb irodalom és a megjegyzések. Az utóbbiak sorában utalunk egyebek közt a térképnek más lapokkal fennálló esetleges kapcsolatára, valamint a datálás alapjául szolgáló adatokra is.

A térképen szereplő minden eredeti feliratot *kurzív* szedéssel jelöltünk.

A katalógus használatát rövidítésjegyzék, a vonatkozó főbb irodalom felsorolása, névmutató, topográfiai mutató és a leltári számok mutatója segítségével igyekeztünk megkönnyíteni (a mutatók a katalógusbeli sorszámmra utalnak).

HANDGEZEICHNETE KARTEN IM BUDAPESTER HISTORISCHEN MUSEUM

Der vorliegende Katalog enthält die Beschreibung der handgezeichneten Karten aus der Kartensammlung des Budapestener Historischen Museums. Ihre Zahl ist zwar niedrig, aber dennoch bilden sie einen wertvollen Teil unserer Kartensammlung.

Alle handgezeichneten Karten unseres Museums zeigen das Gebiet der ungarischen Hauptstadt und die Umgebung. Es befinden sich unter ihnen einige Stücke von hervorragender Bedeutung: so z. B. der erste bekannte Stadtplan der königlichen freien Stadt Pest vom Anfang des 18. Jh.-s (Kat. 10), die Übersichtskarten des gesamten Stadtgebietes von Pest und Ofen in den Jahren 1764, um 1770 bzw. 1785 (Kat. 14, 17, 21.), oder auch eine ganze Serie von Studienkarten, aufgenommen durch Schüler des Pester Institutum Geometricum (Ingenieur-Hochschule) in verschiedenen Gegenden der Städte Ofen und Pest. (Kat. 30–45, 49, 59–61.). Diese letztere zeichnen sich durch ihre besonders sorgfältige, feine Ausführung aus.

Fast alle unsere handgezeichneten Karten sind als historische Quellen von großem Wert zur Erforschung der Topographie von Ofen, Pest und ihrer Umgebung. Viele unter ihnen sind überdies auch als Denkmäler der Geschichte der Kartographie in Ungarn wichtig.

Die auf den Karten dargestellten Kriegshandlungen, Siedlungsformen, Strassennamen, Flurnamen, Bergnamen und andere geographische Namen, die Hydrographie u.s.w. bieten auch Forschern Material, die sich mit Kriegsgeschichte, Siedlungsgeschichte, Wirtschaftsgeschichte, Namenkunde oder anderen historischen Disziplinen beschäftigen.

Die Beschreibung der Karten im vorliegenden Katalog enthält folgende Angaben:

1. Kurze Bezeichnung der Karte; Verfasser; Datierung.
2. Originaltitel der Karte. (Ist der Originaltitel deutsch, steht er in Anführungszeichen.).
3. Ausführliche Beschreibung des Inhalts der Karte.
4. Technik, Größe (zuerst die vertikalen, dann die horizontalen Maße); Orientierung, Maßstab
5. Inventarnummer, Provenienz.
6. Bemerkungen, Literatur.

Der Gebrauch des Kataloges wird durch topographischen und Namensindizes, sowie durch einen Index der Inventarnummern erleichtert.

VERZEICHNIS DER KARTEN

1. Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. Kol. HZ. 300×400 mm. Inv. 16673.
2. Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1868. Kol. HZ. 360×565 mm. Inv. 20190.
3. *I. W.* (monogramm): Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. Kol. HZ. 373×623 mm. Inv. 15725.
4. Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. Kol. HZ. 330×382 mm. Inv. 4184.
5. Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. Federzeichnung. 305×456 mm. Inv. 4185.
6. *Verboom*: Plan der durch die kaiserlichen Armeen am 2-ten September 1686 eingenommenen Stadt Ofen. Kol. HZ. 460×715 mm. Inv. 77.316.1.
7. *Homolka, Josef*: Situationsplan der Festung Ofen im Jahre 1687. 1885. Kol. HZ. 370×1050 mm. Inv. Lanfranchi 328.
8. *Homolka, Josef*: „Ofen im Monate Jänner 1687, construirt nach einem, im Besitze des Herrn Franz Salamon sich befindlichen Plane aus dem k. k. Kriegsarchiv in Wien, auf den Situations-Plan von 1885.“ Kol. HZ. 273×420 mm. Inv. Lanfranchi 331.
9. Situationsplan der Stadt und Festung Ofen zur Zeit der Türkenherrschaft. Spätere Rekonstruktion [zweite Hälfte des 18. Jh.-s]. Kol. HZ. 457×750 mm. Inv. 23176.
10. Plan der königlichen Freistadt Pest. Um 1710. Federzeichnung. 405×660 mm. Inv. 415.
11. *Ruttkay, Michael*: Karte der umstrittenen Grenzlinie zwischen den Dörfern Nagykovácsi, Piliscsaba und Perbál. 1759. Kol. HZ. 465×620 mm. Inv. 79.3.1.
12. Karte der königlichen freien Hauptstadt Ofen und eines Teiles des Marktes Altofen. Um 1760. Kol. HZ. 370×525 mm. Inv. 4436.
13. Karte der königlichen freien Hauptstadt Ofen und eines Teiles des Marktes Altofen. Um 1760. Kol. HZ. 345×510 mm. Inv. 17046.

14. *Waczpaur, Leonhard*: Karte des gesamten Territoriums der königlichen Freistadt Pest. 1764. Kol. Hz. 1180×1180 mm. Inv. 426.
15. *Ruttkay, Michael*: Karte der umstrittenen Grenzlinie zwischen der Stadt Ofen und den Dörfern Pesthidegkút und Nagykovácsi. 1765. Kol. Hz. 635×710 mm. Inv. 73.263.1.
16. *Ruttkay, Daniel*: Karte der umstrittenen Grenzlinie zwischen den Dörfern Békásmegyer und Budakalász. 1767. Kol. Hz. 465×590 mm. Inv. 79.4.1.
17. „Mappa der Königlichen Freyen Haupt Stadt Ofen nebst der Königlichen Frey Stadt Pest.” Um 1770. Kol. Hz. 715×1000 mm. Inv. 418.
18. *Horváth, Adam*: Urbarialkarte des Dorfes Nagykovácsi. 1783. Kol. Hz. 465×685 mm. Inv. 79.5.1.
19. *Horváth, Adam*: Urbarialkarte des Dorfes Budakalász. 1783. Kol. Hz. 465×640 mm. Inv. 79.6.1.
20. *Ekert, Xaver*: „Plan von einem Theil der Festung Ofen nebst Glacis...” Zwischen 1777 und 1784. Kol. Hz. 315×396 mm. Inv. 425.
21. *Balla, Anton*: Karte des gesamten Territoriums der königlichen Freistadt Pest. Um 1785. Kol. Hz. 1640×1880 mm. Inv. 1182.
22. *Hainits, Friedrich*: Situationsplan des bebauten Gebietes der Ofner Festung, der Wasserstadt und der Vorstädte Raitzenstadt, Christinastadt, Landstrasse, Neustift. 1801. Kol. Hz. 518×795 mm. Inv. 428.
23. *Hild, Johann*: „Situations Plan zur Regulierung und Verschönerung der königlichen Freistadt Pest”. 1805. Kol. Hz. Dreiteilig, à 650×955 mm. Inv. 422, 423.
24. *Egendorfer, Josef*: „Oeconomische Aufnahme von der Gegend bei Pest, im Jahr 1811”. Kol. Hz. 650×853 mm. Inv. 5164.
25. *Hayek, Ignaz*: „Plan der königlichen Freystadt Pest”. Um. 1811. Kol. Hz. 790×1150 mm. Inv. 414.
26. [Eklér, Josef]: „Situation des Eis Stosses auf dem Donau Strome im December 1815. Copirt in der Donau Mappirungs Canzeley im Monate May 832”. Kol. Hz. 520×740 mm. Inv. 52.37.1.
27. „Plan der Stadt und Festung Ofen” (Situationsplan der auf dem Glacis ausgetheilten Hausstellen). 1818. Kol. Hz. 640×1220 mm. Inv. 424.
28. *Gáspár, Emerich*: Karte zur Urbarial-Regulierung des Dorfes Budakalász. 1818. Kol. Hz. 780×1900 mm. Inv. 79.7.1.
29. *Friwisz, Anton*: „Original Section von dem Wirtschafts-Grund samt Mayerhof der H(eiligen) P. P. Serviten, wie selber im Jahre 1825 bestanden”. Federzeichnung. 530×677 mm. Inv. 19321.
30. *Tenczer, Franz*: Aufnahmekarte des nördlichen Teiles der Weingärten im Gebiet „Steinbruch” der Stadt Pest. 1842. Kol. Hz. 670×590 mm. Inv. 4216.
31. *Kudlik, Josef*: Aufnahmekarte des nordöstlichen Teiles der Weingärten im Gebiet „Steinbruch” der Stadt Pest. 1842. Kol. Hz. 637×457 mm. Inv. 4218.
32. *Braxatoris, Daniel*: Aufnahmekarte eines Teiles der sogenannten Unteren Rákoser Wiesen in der Stadt Pest 1842. Kol. Hz. 393×518 mm. Inv. 4217.
33. *Braxatoris, Daniel*: Karte des Reliefs des Ofner Adlerberges. 1843. Federzeichnung. 430×590 mm. Inv. 4220.
34. *Braxatoris, Daniel*: Karte des Reliefs des Ofner Adlerberges. 1843. Federzeichnung. 430×590 mm. Inv. 4219.
35. *Blasekovich, Markus*: „Situations Plan enthaltend die nord-östliche Gegend des Pester Stadtwäldchens”. 1844. Kol. Hz. 326×360 mm. Inv. 4222.
36. *Mocsy, Béni*: Aufnahmekarte des nordöstlichen Teiles des Pester Stadtwäldchens. 1844. Kol. Hz. 362×495 mm. Inv. 4221.
37. *Mocsy, Béni*: Aufnahmekarte des südlichen Teiles des Pester Stadtwäldchens. 1844. Kol. Hz. 323×412 mm. Inv. 4223.
38. *Preiszer, Josef*: Aufnahmekarte eines Teiles des Ofner Schwabenberges. Sektion A. 1846. Kol. Hz. 454×565 mm. Inv. 4224.
39. *Braunmüller, Alexander*: Aufnahmekarte eines Teiles des Ofner Schwabenberges. Ohne Datierung. [1846]. Kol. Hz. 414×480 mm. Inv. 4215.
40. *Schwarz, Adolf*: Aufnahmekarte eines Teiles des Ofner Schwabenberges. Sektion B. 1846. Kol. Hz. 455×590 mm. Inv. 4225.
41. *Lájpóczig, Stefan*: Aufnahmekarte eines Teiles des Ofner Schwabenberges. Sektion C. 1846. Kol. Hz. 445×553 mm. Inv. 4226.
42. *Jancsó, Josef*: Karte des Ofner Schwabenberges, gezeichnet auf Grund der einzelnen Aufnahmekarten (Sektion A, B, C, und der verschwundenen Karte der Sektion D). 1846. Kol. Hz. Als Randomamentik vier Aquarelle (Ansichten des Ofner Berglandes). 463×618 mm. Inv. 4227.
43. *Fleischer, Samu*: Karte eines Teiles des Ofner Schwabenberges, kopiert nach der originellen Aufnahmekarte der Sektion B. 1847. Kol. Hz. 460×580 mm. Inv. 4214.
44. *Zárics, Stefan*: Aufnahmekarte des Pester Stadtwäldchens. 1847. Kol. Hz. 395×555 mm. Inv. 4231.

45. *Pech, Josef*: Karte des nördlichen Teiles der Weingärten im Gebiet „Steinbruch“ der Stadt Pest. Kopiert nach der originellen Aufnahmekarte sub Kat. 30. (Inv. 4216). 1850. Kol. Hz. 500×333 mm. Inv. 4233.
46. „Situations Plan des ganzen Hotters der königlichen freyen Stadt Pest. Verfasst durch das städtische Ingenieur Amt“. 1852. Kol. Hz. 337×398 mm. Inv. 421.
47. „Plan eines Theiles des Ofner Leopoldfeldes, aufgenommen im Jahre 1852. I^{te} Sektion“. Kol. Hz. 535×663 mm. Inv. 4235.
48. *Pauer, Stefan*: „Plan der Schönen Schäferin und ihrer Umgebung. Aufgenommen im Jahre 1853.“ Kol. Hz. 600×780 mm. Inv. 4234.
49. *Schölnaszi, Ludwig*: „Plan des Ofner Stadtmeierhofes nebst seiner Umgebung. Aufgenommen im Jahre 1855.“ Kol. Hz. 550×770 mm. Inv. 4236.
50. „Plan eines Theiles des Schwabenberges, aufgenommen im Jahre 1855. I. Sektion“. Kol. Hz. 580×670 mm. Inv. 12854.
51. „Plan der Weingarten ober den Ziegelöfen nördlich vom Stadtmayerhofe, aufgenommen im Jahre 1855. II^{te} Sektion“. Kol. Hz. 575×675 mm. Inv. 12855.
52. „Plan des Stadtmayerhofes samt seiner Umgebung, aufgenommen im Jahre 1855. III^{te} Sektion“. Kol. Hz. 575×675 mm. Inv. 12857.
53. „Plan eines Theiles des kleinen Schwabenberges, aufgenommen im Jahre 1856“. Kol. Hz. 570×660 mm. Inv. 12856.
54. „Plan eines Theiles des Rochus und Josefsberges bei Ofen, aufgenommen im Jahre 1857. 1. Section“. Kol. Hz. 577×700 mm. Inv. 4237.
55. „Plan eines Theiles des Rochus und Josefsberges bei Ofen, aufgenommen im Jahre 1857. 2. Section“. Kol. Hz. 575×687 mm. Inv. 4238.
56. Aufnahmekarte des Stadtmeierhofes in Ofen. „K. K. 12-tes Genie Bataillon. Aufnahms-Plan der Unterofficie-re und Zeichenschüler des obigen Bataillons“. 1858. Kol. Hz. 557×640 mm. Inv. 284.
57. Karte von Ofen. 1860. Kol. Hz. 230×310 mm. Inv. 251.
58. *Varásdy, Leopold*: Situationsplan der den Herren Horváth gehörigen Gründen in der Christinastadt in Ofen. 1864. Kol. Hz. 534×745 mm. Inv. 1097.
59. Karte von Ofen und Pest. 1866/67. Kol. Hz. 342×520 mm. Inv. 4229.
60. *Szily, Eugen*: Karte von Ofen und Pest. 1869. Kol. Hz. 345×500 mm. Inv. 4230.
61. *Eberling, Stefan*: Aufnahmekarte des Stadtmeierhofes in Ofen. 1871. Kol. Hz. 447×590 mm. Inv. 4228.

GEOGRAPHISCHE NAMEN

Békásmegyer

Buda

Vár

Víziváros

Tabán

Országút

Újlak

Krisztinaváros

Városmajor

hegyvidék

Szabadság-hegy

Martinovics-hegy

Sas-hegy

Szépjuhászné

Lipótelep

Pest

Belváros

Lipótváros

Ferencváros

Józsefváros

Terézváros

Kőbánya

Városliget

Krotendorf

Ofen

Festung

Wasserstadt

Raitzenstadt

Landstrasse

Neustift

Christinastadt

Stadtmeierhof

Ofner Bergland

Schwabenberg

Kleiner Schwabenberg

Adlerberg

Schöne Schäferin

Leopoldfeld

Pest

Innere Stadt

Leopoldstadt

Franzstadt

Josefstadt

Theresienstadt

Steinbruch

Stadtwäldchen

Alsórákosi rétek
Nagykovácsi
Óbuda
Perbál
Pesthidegkút
Piliscsaba

Untere Rákoser Wiesen
Großkovácsi
Altofen
Perwal
Kaltenbrunn oder Hidigut
Tschawa

ABKÜRZUNGEN:

mm = millimeter
Inv. = Inventarnummer
Kat. = Katalognummer
Kol. Hz. = Kolorierte Handzeichnung

KATALÓGUS
(1–61. sz.)

1.

1. Buda ostromának helyszínrajza. 1686. Szerző nélkül.
2. Cím nélkül.
3. A budai Vár erődítményeinek, az ostromló csapatok hadállásainak, ütegeinek, vívó-, közelítő-árkainak és egyéb ostromműveinek helyszínrajza, az 1686. június 22–július 5. közötti támadások idején, kb. a mai Zsigmond tértől a Csepel-sziget északi csúcsáig terjedő területen. A térkép a pesti oldalon a Duna bal partjának keskeny sávját foglalja magában, a budai oldalon a Rózsadomb, Martinovics-hegy, Nap-hegy, Gellért-hegy vonaláig terjed. A hegyrajz árnyékolással történt. A Várat, a Vízivárost és Pestet csak városfal jelöli. Néhány külterületi épület (a budai fürdők, a lőpormalom, a tabáni mosó, a Gellért-hegyi Blockhaus, azaz ágyúház) alaprajzban. A Dunán az egykori török hajóhíd maradványai. A Vártól északra és nyugatra török temetők. Kb. a mai Keleti Károly u. és Kisrókus u. közt mocsár. A keresztény csapatok hadállásait fegyvernemenként eltérő színezésű négyszögek jelzik, feltüntetve az egyes szakaszok parancsnokának nevét, esetenként a létszámot is, az ütegeknél pedig az ágyúk, illetve mozsarak számát.
Az A–T betűjelek és 1–12 számjelek bal alsó sarokban elhelyezett német nyelvű magyarázatából kiviláglik, hogy a helyszínrajz a Lotharingiai Károly vezette seregek június 22–július 2. közötti támadásait, továbbá a bajor és a szász választófejedelem csapatainak június 25–július 5. közötti támadásait ábrázolja.
A bal felső sarokban a jelmagyarázatával azonos kézírással: 63, a jobb szélén későbbi írással: No. 53.
4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret.
Méret: 30×41 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 16673.
Vétel Ranschburg Gusztáv budapesti könyvkereskedésétől, 1934-ben.
6. A lap minden valószínűség szerint eredetileg a bécsi Haditanácshoz küldött jelentés melléklete volt, amelyet a helyszínen rajzoltak meg. E részjelentéseket, mellékleteikkel együtt, időközben kicseleztek a bécsi Hadilevéltárból, s így kerülhetett ez a lap – miként a következő, 2. szám alatt ismertetett helyszínrajz is – a műkereskedelembé. E felvetést alátámasztja, hogy a bécsi Hadilevéltárban őrzött, H.III.c.150 jelzetű térkép, amely Buda 1686-os ostromának és elfoglalásának hadműveleteit összesítve ábrázolja, ezeknek a helyszíni felvételeknek, s néhány más, azóta elkallódott, vagy lappangó eredeti felvételnek egybemásolásából készült.

2.

1. Buda ostromának helyszínrajza. 1686. Szerző nélkül.
2. Cím nélkül. A jelmagyarázatba foglalva: *NB. Also sind die Attaquen den 17/27. July wie der glückliche general Sturm geschahe, gewesen, 1686.*
3. A budai Vár erődítményeinek, az ostromló keresztény csapatok hadállásainak, vívó- és közelítő-árkainak, ütegeinek és egyéb ostromműveinek helyszínrajza az 1686. július 17–27. közti támadások idején, az Óbudai-sziget déli végétől a Csepel-sziget északi csúcsáig terjedő területen, keleten a Duna bal partjának Pestet magában foglaló keskeny sávjáig, nyugaton a Várhegyet félkörben övező dombokig (Rózsadomb, Martinovics-hegy, Nap-hegy, Gellért-hegy). Hegyábrázolás árnyalással, vízrajz színezéssel. Kb. a mai Keleti Károly u. és Kisrókus u. közt mocsár. A Vártól nyugatra és északra török temetők.
A Várat, a Vízivárost és Pestet a térkép csak városfallal jelöli. Feltünteti az ostromló seregek által a Margit-szigetnél és a Csepel-szigetnél épített hajóhidat, továbbá a törökök akkor már elbontott hajóhídjának parti részeit kb. a mai

Deák Ferenc u. vonalában. Alaprajzban látható a löpőmalom (a mai Lukács fürdő helyén).

A keresztény csapatok hadállásait a helyszínrajz fegyvernemenként eltérő színezéssel négyzetekkel jelzi, feltüntetve az egyes szakaszok parancsnokának nevét, esetenként a létszámot is, az ütegeknél pedig az ágyúk, illetve mocsarak számát.

Feliratok: *der Donau, Rudera von Alt Ofen, die Wasser Stadt, die Stadt Ofen, die Vorstadt* (a Halászfalu helyén), *Pest, Ratzen Marck Insul*.

A bal alsó sarokban az a–z, A–B, a jobb alsó sarokban az 1–14, D–F jelek német nyelvű magyarázata.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Méret: 36×50,5 cm.

Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 20190.

Vétel az 1941-es budapesti könyvaukción.

6. Irodalom: *Gál*, 1981. (1).

Megjegyzés: ld. az 1. számú térképnél elmondottakat.

3.

1. Buda ostromának helyszínrajza. 1686. I. W. monogram.

2. *Grundlage der Attaquen vor Ofen biss den 15 Augusti 1686*

3. A budai és pesti oldal erő dítéseinek, véd- és ostromműveinek helyszínrajza, az ostromló seregek hadállásai az 1686. augusztus 15-ig végrehajtott hadműveletek idején, a Margit-szigettől a Gellért-hegytől délre eső területig, nyugaton a Várhegyet övező dombokig bezárólag, keleten a Duna bal partjának Pestet is magában foglaló keskeny sávjáig. Hegyábrázolás árnyalással, vízrajz színezéssel. A Buda környéki dombokon szőlők térképjele. A Gellért-hegytől délre egymás mellett két hajóhíd, a Margit-szigetről Óbudára egy hajóhíd. Buda és Pest vázlatos alaprajzban, utcahálózattal. A királyi palota alaprajzban.

Feliratok: *Danubius fluv(ius), Insula S(an)ctae Magdalenae* (!) A bal alsó sarokban az a–z, 1–34, A–K jelek német nyelvű magyarázata. A szerző monogramja a jelmagyarázat végén található. A lap alján, a jelmagyarázat mellett figurális díszítmény: magyar huszár és török lovas kardviadala, kissé távolabb puskából tüzelő császári gyalogos.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Méret: 37,3×62,3 cm.

Körbe foglalt iránykereszt. Nyugati tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 15725.

Vétel K. Hiersemann lipcsei könyvkereskedőtől, 1931-ben.

6. Irodalom: *Borbély*, 1936. 136.; *Gál*, 1981. (2).

Megjegyzés: a térkép minden eleme (Duna, Margit-sziget, domborzat, Buda és Pest alakja) erősen elrajzolt, ami arra vall, hogy készítője nem járt a helyszínen.

4.

1. Buda ostromának helyszínrajza. 1686. Szerző nélkül.

2. *Plan de Bude*

3. A budai Vár erő dítményeinek, az ostromló seregek által a budai és pesti oldalon létesített különféle ostromműveknek helyszínrajza, az Óbudai-sziget déli végétől a Csepel-sziget északi csúcsáig terjedő területen. Hegyábrázolás árnyalással, vízrajz színezéssel. A Vár és Pest csak városfallal jelölve. A külterületi épületek közül a löpőmalom (a mai Lukács fürdő helyén) alaprajzban, a Császár fürdő távlati rajzban. Hajóhíd-ábrázolás: az Óbudai-szigetről Óbudára, a Gellért-hegy alatt Pestről Budára. A bal felső sarokban az A–Z betűjelek francia nyelvű magyarázata.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Méret: 33×38,2 cm.

Égtájjelzés nélkül. Nyugati tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 4184.
Vétel Gilhofer és Ranschburg budapesti könyvkereskedésétől, 1910-ben.

5.

1. Buda ostromának helyszínrajza, 1686. Szerző nélkül.
2. *Plan de la Ville et des Attaques de Buda en 1686*
3. A budai Vár erődtítéseinek és az ostromló seregek által létesített ostromműveknek a helyszínrajza, Újlaktól a Gellért-hegyig terjedő területen. A Vár és Pest csak városfallal jelölve. Hegyábrázolás a Várhegy lejtőin csúszással, egyébként hiányzik. Kb. a mai Deák Ferenc u. vonalában hajóhidat rajza.
Felirat: *Danube fleuve*
A bal felső sarokban az A–T betűjelek francia nyelvű magyarázata, alatta az erődtések rövid műszaki leírása franciául. A jelmagyarázat szerint a térképen feltüntetett hajóhidat a törökök Pestről való visszavonulásuk után felgyújtották.
4. Tollrajz. Vonalas keret.
Méret: 30,5×45,6 cm
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
Méretarány: 300 Toises = 70 mm (kb. 1 : 8350).
5. Ltsz. 4185.
Vétel Gilhofer és Ranschburg budapesti könyvkereskedéséből, 1910-ben.

6.

1. Buda 1686. évi ostromának helyszínrajza. Keltezés nélkül. *Verboom*.
2. *Plano de la u^a (villa?) de Buda ganada por los Imperiales el dia 2 de setiembre 1686. Por el s^r (señor) Verboom dicipulo de Medrano*
3. A budai Vár erődtítményeinek, az ostromló seregek hadállásainak és ostromműveinek helyszínrajza a Margit-szigettől a Gellért-hegytől délre eső területig. Halmos hegyábrázolás oldalnézetben. Vízrajz színezéssel. Pest csak városfallal jelölve. A Fehérvári kaputól levezető úttól délre török temető, attól nyugatra keresztény temető. A Margit-szigetről Budára cölöphíd, a Gellért-hegytől délre árkádós kőhíd perspektivikus rajza. A két hadvezér főhadiszállása díszes sátor távlati rajzával jelölve. A Víziváros északi részére és a Vár nyugati lejtőjére berajzolt szemantikus házábrázolások, a dombokra rajzolt fácskák és bokrok inkább díszítő, mintsem topográfiai elemeknek tekinthetők.
A jobb alsó sarokban az A–Z, 2–10 jelek spanyol nyelvű magyarázata.
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Méret: 46×71,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 77.316.1.
Vétel Pál Lászlótól, 1977-ben.
6. Irodalom: *Gál*, 1981. (3).
Megjegyzés: A térkép erősen elrajzolt elemei (Duna, a szigetek helye, a Vár alakja) arra mutatnak, hogy a lap többszöri átmásolás eredménye lehet. A papír XVII. sz. végi – XVIII. sz. eleji németalföldi vízjeléből következtethetően a térkép ezen időhatárok közt készülhetett.

7.

1. A budai Vár helyszínrajza 1687-ben. 1885. [Homolka József]
2. *Plan de la ville et chateau de Bude. En l'estat qu'ils sont presentement en janvier 1687.* Jelzés a jobb alsó sarokban: H. 1885
3. A bécsi Hadilevéltárban őrzött Rabatta-féle térkép másolata. A budai Vár város- és várfalán belüli terület és a királyi palota keleti oldalán a Dunáig lenyúló erődtések helyszínrajza. A lakóterület részletes alaprajzban; a telekhatárok kezdő vonalai és a telekszámok jelölve. A palota és a többi középület alaprajzban, betűjelekkel ellátva. A jobb alsó sarokban az A–Z jelek francia nyelvű magyarázata. Felirat: *Danube*.

4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret.
Méret: 37×105 cm (két lap egy vászonra húzva).
Égtájjelzés nélkül. Nyugati tájolás.
Méretarány: 1 : 1800.
5. Ltsz. Lanfranconi 328.
6. Irodalom: Károlyi – Wellmann, 1936. I. térképmelléklet.

8.

1. A budai Vár 1687. évi helyszínrajza az 1885. évi térképre vetítve. 1885. Homolka József.
2. *Ofen im Monate Jänner 1687, construirt nach einem, im Besitze des Herrn Franz Salamon sich befindlichen Plane aus dem K. K. Kriegsarchiv in Wien, auf den Situations-Plan von 1885. Budapest, 1885. VIII. 26. J(oseph) Homolka.*
3. A budai Várhegy falakon belüli területe és a Várhegy keleti lejtőjének egy része részletes alaprajzban, utcahálózattal, telekhatárokkal, házalaprajzokkal. Az 1687. évi telekhatárok közül az 1885-ben még fennálló telekhatárok feketével, a többiek pirossal meghúzva. Az 1687. évben fennálló telkek és épületalaprajzok ezenkívül sárgával vonalkázva. A jobb alsó sarokban az A–Z jelek német nyelvű magyarázata. Feliratok: *Donau, Albrecht-Strasse, Burg Thor, Berg-Bahn, Ketten-Brücke, Ober-Gymn(asium).*
4. Színezett tollrajz.
Méret: 27,3×42 cm.
Írányjelző nyíl. Nyugati tájolás.
Méretarány: 1 : 5000.
5. Ltsz. Lanfranconi 331.

9.

1. A török kori Buda helyszínrajza. Keltezés nélkül [XVIII. század]. Szerző nélkül.
2. *Buda oder Ofen*
3. Buda helyszínrajza a Margit-szigettől a Gellért-hegy déli lejtőjéig, nyugaton a Rózsadomb, Martinovics-hegy, Nap-hegy vonaláig, keleten a Duna bal partjának Pestet is magában foglaló keskeny sávjáig. A Vár, a Víziváros és a Tabán vázlatos alaprajzban, utcahálózattal, Pest csak városfallal jelölve. Hegyábrázolás oldalnézetben. Kb. a mai Türr István u. vonalában hajóhíd, a Margit-sziget alatt hajómalom távlati rajzban. Néhány fontosabb épület – a lőpormalom, a felső és alsó meleg fürdők (a mai Császár, illetve Gellért fürdő helyén) – alaprajzban, a Gül Baba türbe és a Gellért-hegyi Blockhaus távlati rajzban. A térkép felső részén, a keret alatt az a–y és 1–21 jelek német nyelvű magyarázata, amely több épület és városkapu török nevét is feltünteti.
4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret.
Lapméret: 45,7×75 cm, térképméret: 28,7×71,6 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 23176.
Vétel Langer Mór budapesti könyvkereskedésétől, 1943-ban.
6. Megjegyzés: A térkép minden eleme erősen elrajzolt.

10.

1. Pest várostérképe. Keltezés nélkül [XVIII. sz. eleje]. Szerző nélkül.
2. *Libera ac Regia Civitas Pesthiensis.*
3. Pest városfallal övezett területének részletes helyszínrajza, utcahálózattal, telekhatárokkal, telekszámokkal. A lap nem egy meghatározott időpontban fennálló állapotot rögzít, hanem a telekfelosztásban évtizedeken át bekövetkezett változásokat mutatja. A helyszínrajz eredetileg talán még a XVII. század végén készült, a pesti telkeket kiosztó,

illetve értékesítő hatóság, a Budai Kamara Igazgatóság számára. Erre mutat, hogy az a hatalmas telek, amelyet 1716-ban az invalidusház céljára mértek ki, e helyszínrajzon még részben háztelkekre parcellázva jelenik meg. Az utcanevek egy része (Serviten, Donau, Pastein Gasse) a XVII. század végi állapotra utal.

A telekkönyvek tanúsága szerint a helyszínrajzra 1745-ig vezették rá a telekszámokat, e térképet tehát mintegy fél évszázadon át használták, mint a telekkönyvi nyilvántartás kiegészítőjét. Pestnek e legrégebbi telektérképe tartalmazza egyszersmind az 1686 utáni pesti utcanevek legkorábbi felsorolását is. A megnevezett utcák helyét a térképen az A–Z betűk és 4 égitestjel mutatja. A német utcaneveket a lap bal és jobb felső sarkában elhelyezett jelmagyarázat tünteti fel. A felsorolt utcanevek: *Herren, Leopold, Donau, Barmherzig, Hatvaner, Ober Bayrische, Unter Bayrische, Franciscaner, Kecskemeter, Pauliner, Pastein, Unter Pastein, Serviten, Pfarr, Schmidt, Spithal, Mauth, Sporr, Körösser, Sailler, Koháry, Wasser Thor, Hayducken, Ungarische, Rundell Gasse és Schultier, Ratzen Gässl*.

Egyes épületeket jeleznek az alábbi feliratok: *Stadt Prey Haus, Nunnan, Pauliner Kloster* (az 1715-ben létesült pálos kolostor telkét jelölő felirat a térképen olvasható eredeti kézírástól eltérő írású: ez szintén arra mutat, hogy a lap ennél korábban készült).

Figyelemreméltó a városház bástyáinak és a városkapuknak az alaprajza.

4. Ceruza- és tollrajz. Körzőnyomok.

A cím és az utcanevek behajló szélű papírlapot mintázó kartusban.

Méret: 40,5×66 cm.

Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 415.

Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal 1899-ben.

6. Irodalom: *Rómer*, 1873. 94.; *Schoen*, 1946. 12.; *Fodor*, 1953. II. 249–250.; *Nagy*, 1961. 163.; *Bácskai*, 1975. 11–16.; *Gál*, 1989. 483–490.

Megjegyzés: A lap igen rongált állapotú, a tus sok helyütt szétfolyt rajta, a feliratok és a számok nehezen olvashatók. A rongálódás az eredetileg a pesti telekkönyvi hivatalban, később a városi levéltárban őrzött térképen valószínűleg az 1838-as árvíz idején következett be, amikor a víz a Városháza pincéit is elöntötte.

11.

1. A Nagykovácsi, Piliscsaba és Perbál közti vitás határrész térképe. 1759. Rutkay Mihály.

2. *Delineatio specialis differentiae metalis inter possessionem Kovatsi ab una: ab altera vero parte poss(ess)ionem Csaba atque poss(ess)ionem Perbal ... Opera Mich(aelis) Rutkay geom(etræ) et math(emathici). Mense Septembris 1759.*

3. A megnevezett falvak közti határvitához készült térkép. Hegyábrázolás színfokozatokkal, alaprajzban (ún. páfrányszerű ábrázolás). Az erdőt apró fácskák rajza jelöli. Nagykovácsi belterülete alaprajzban, megszámlálható sematikus házalaprajzokkal, a templom távlati rajzban. A Nagykovácsi által kívánt határvonal piros, Piliscsabáé sárga és Perbálé zöld színnel kihúzva.

Számos magyar, német és latin földrajzi név: *Csabakút, Mons Bükterd, Mons Kosároshegy, Castrum Hainar* (Perbál területén), *Vallis Tinnimer Gruben, Vallis Klein Eichwaldt Thal, Terrenum Possessionis Perbal, Csaba, Kovatsi, Jenő, Pars Terreni Possessionis Szent Ivány*. A bal felső sarokban a határvonalak jelölésénél alkalmazou színek és a határpontokat feltüntető A–F és 1–2 jelek latin nyelvű magyarázata.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Lapméret: 46,5×62 cm, térképméret: 38,5×53,5 cm.

Díszes nyolcágú szélrózsa. Északi tájolás.

Méretarány: 1100 rajnai öl = 150 mm (kb. 1 : 13900). Vonalas aránymérték *Scala Mille Orgyarum Mensurae Rhenanae*.

A címfelirat meredek, fás domboldalt mintázó kartusban, mellette határjárás jelenet: határt jelző földhányáson álló, német öltözetű favágó, esküre emelt kézzel, mellette a határbejárást végző, úri öltözetű tisztségviselő.

5. Ltsz. K.79.3.1.

Vétel a Nagykovácsit egykor birtokló Wattay-család leszármazottaitól.

6. Irodalom: *Gál*, 1981, (5).

Megjegyzés: Az OL őrzi e térképnek Coroni Sámuel által még tanuló korában készített másolatát (a Wattay-család levéltárából kiemelt térképek, S 148, No. 8.).

12.

1. Buda és Óbuda egy részének térképe. Keltezés nélkül [1760 k.]. Szerző nélkül.
2. Cím nélkül.
3. A királyi fiscus által a Zichy-család ellen 1759-ben az óbudai uradalomért indított perhez a Zichyek által készített térkép, amellyel a saját jogi érveiket akarták alátámasztani. Ezért Buda és Óbuda XVIII. századi vázlatos térképére az 1355. évi óbudai határjárás oklevél adatait úgy vetítették rá, mintha a középkori Óbuda királynéi városrésze a XVIII. századi Újlakkal, a középkori káptalani városrész pedig az egész XVIII. századi Óbudával lett volna azonos. A Buda–Óbuda közti középkori határ hamis bejelölésétől eltekintve, a térkép a XVIII. század közepi állapotot mutatja. Hegyábrázolás csúszással. A szőlőterület és a temetők (horvátvárosi, újlaki) térképjellel ábrázolva. A pesti oldalon a régi Duna-ág, a budai oldalon az Ördög-árok rajza nagyjából helyes. Óbuda, Újlak, a Víziváros és a Tabán összevont alaprajzban, az utcák, háztömbök elnagyolt ábrázolásával; a Vár és Pest csak városfallal jelölve. Néhány épület (a rózsadombi Kálvária-kápolna, a Gül Baba türbe, az újlaki és a kiscelli templom), továbbá a Margit-szigeti romok távlati rajzban, a királyi palota és néhány más épület alaprajzban.
Feliratok: *Danubius, Pestinum, Mons Calvariae, Kis Maria Czell, Insula Leporum*. A térkép jobb szélén az A–F jelek latin nyelvű magyarázata.
4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret,
Lapméret: 37×52,5 cm, térképméret: 34×50 cm.
Égtájjelzés nélkül. Nyugati tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4436.
Schindelmann Ferenc ajándéka, 1910-ben.
6. Irodalom: *Gál*, 1978. 282–286.; *Hrenkó*, 1978. 4. 286–288.
Megjegyzés: Ugyanezen térkép másik, ezzel csaknem egyező példányának ismertetését ld. a katalógus következő, 13. sorszáma alatt. Az OSzK térképtárában egy harmadik példány is található Tk 316 (rég: Ta 3319) jelzet alatt. Ez a lap a keszthelyi Festetics levéltárból került közgyűjteménybe. Az OSzK térképtárában katalógusa azonban a térképet tévesen Mikoviny Sámuelnek tulajdonítja és 1735 körülnek állítja. A datálást már önmagában is cáfolja, hogy a lapon több olyan objektum van (kiscelli trinitárius templom, újlaki plébániatemplom), amely az 1750-es évek végére készült el. A térkép rendeltetését – azt, hogy periratok mellékletéül készült – cáfolhatatlanul bizonyítja a Zichy-család levéltárából előkerült irat, amely „*Reflexiones in Delineatione Veteris Budae observandae*” címmel utasításokat ad a térkép megrajzolásához (OL, P 707, Zichy lt, 221. cs. szám nélkül). Az utasítások szövege szinte szó szerint tartalmazza a térképünkön szereplő jelmagyarázatokat.

13.

1. Buda és Óbuda egy részének térképe. Keltezés nélkül [1760 k.]. Szerző nélkül.
2. Cím nélkül.
3. Azonos rendeltetéssel készült, mint a 4436. leltári számú, 12. sorszámon ismertetett térkép, s mind az ábrázolt terület, mind a jelmagyarázat megegyezik az utóbbiével. Az eltérések abból adódnak, hogy ez a példány kevésbé kidolgozott: hiányoznak róla a Gellért- és Nap-hegyi szőlőket ábrázoló térképjelek, a Gül Baba türbe, a horvátvárosi és az újlaki temető. Feliratok: *Fortalitium Budense, Pestinum, Mons Calvariae, Kis Maria Cell, Insula Leporum*.
4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret.
Lapméret: 34,5×51 cm, térképméret: 32,5×48,7 cm.
Égtájjelzés nélkül. Nyugati tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 17046.
Vétel Ranschburg Gusztávtól, 1935-ben.
6. Megjegyzést ld. a 12. sz. térképnél.

14.

1. Pest város egész területének térképe. 1764. Waczpaur Lénárd.
2. *Mappa universalis territorii Regiae Liberaeque Civitatis Pestiensis ad petitionem Amplissimi Magistratus a*

R(everendo) P(atre) Leonardo Waczpaur ordinis servorum Beatæ M(arie) Virg(inis) pariatæ et noviter in particularibus geometrice delineatæ. An(no) 1764.

3. Az egész pesti bel- és külterület térképe, amely a dunai szigeteket (a mai Nép-szigetet, Óbudai-szigetet, Margit-szigetet, az azóta eltűnt Fürdő-szigetet, a kopaszi zátonyokat, a Csepel-sziget északi csücskét), valamint a budai oldal keskeny parti sávját is magában foglalja. Feltünteti a városhatárt teljes hosszában, a határjelekkel együtt. A külterületen színezéssel jelöli a homokbuckás területeket, a mocsaras, vizenyős területeket, a szántókat, legelőket, réteket, a kőbányai ó- és újhegyi szőlőket. Feltünteti a városból kifelé vezető ország- és szekérutakat, egy részük irányát felirattal is jelezve. Markánsan ábrázolja az ősi Duna-meder akkor még fennálló maradványát, a nagyjából a mai Nagykörút vonalában haladó vizesárkot, a rajta átvezető hidakkal együtt. A külterületen ábrázolt objektumok közül a számjelmagyarázatban is szerepel a hajóhivatal, a sóhivatal, a harmincadhivatal, a Pascal malom, a város és a vármegye akasztófája. A Belváros falát és bástyáit elnagyoltan ábrázolja, ugyanígy a háztömböket és az utcavonalakat is pontatlanul, vázlatosan mutatja. A fontosabb középületek helyét a jelmagyarázatban feloldott számjelekkel jelöli. A frissen kialakult külvárosokat – amelyek ekkor még alig terjedtek túl a vizesárok vonalán – vázlatosan, csak a főbb útvonalak feltüntetésével, a majorokat jelző sematikus házalaprajzokkal és fácskák jeleivel ábrázolja. Feliratok: *Palotai határ, Czinkotai határ, Keresztúri határ, Sz. Peter pusztája, Sz. Lorencz pusztája, Gubacs határja, Palota*. Egy háromszöggel jelölt hármashatáron: *Pest, Palota, Sz. Mihály*.
Via ad Sz. Mihály, Via ad Czinkota, Via ad Etser, Via ad Üllő, Via ad Soroksár, Fons Civi(tatis) Pesti(ensis), mellette gémeskút távlati rajza oldalnézetben.
A bal felső sarokban elhelyezett címfelirattól jobbra, feltekeredő szélű papírt mintázó kartusban az 1–49 számjelek latin nyelvű magyarázata.
4. Színezett tollrajz. A címfelirat gyakorlatlan kézzel megrajzolt díszítése: behajló szélű papírlapot tartó angyal.
Méret: 118×118 cm.
Nyolcágú szélrózsa. Keleti tájolás.
Méretarány: 1000 bécsi öl = 188 mm (kb. 1 : 10500).
5. Ltsz. 426.
Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.
6. Irodalom: *Fodor, II. (1953). 251.; Nagy L. 1957. 188.; Gál, 1989. 484, 489.*
Megjegyzés: Miként a címfeliratról kiderül, Waczpaur a térképet nem maga készítette, hanem másolta, de egyes részleteket feltehetően saját fölmérése alapján újonnan rajzolt meg („noviter in particularibus geometrice delineata”). A térkép eredetijét Waczpaur nem nevezi meg, de az Országos Levéltárban a kamarai levéltárakból kiemelt térképek között található S 11, No. 478 jelzetű, keltezetlen és szignálatlan lap szinte teljesen megegyezik a Waczpaur-térképpel, csak kidolgozása magasabb színvonalú. E lapot a feliratok kézvonásából következtethetően *Johann Matthey* készítette. Datálásához az ad támpontot, hogy a pesti tanácsí jegyzőkönyvek szerint Pest város magisztrátusa 1758-ban kereken 38 forintot fizetett ki Mattheynek a város egész területének feltérképezéséért (vö. *Bácskai, 1975, 19–20.*). Hogy Waczpaur ezt a térképet másolta le, a két lap egybevetése kétséget kizáróan bizonyítja.

15.

1. Buda, Pesthidegkút és Nagykovácsi közti vitás határ rész térképe. 1765. Ruttkay Mihály.
2. *Specialis delineatio plagiarum controversarum circa possessionem Kovácsii occurrentium, cum possessione Hidegkút, ac L(ibe)ra Re(gi)aque Ci(vi)t(at)e Budensi... Geometrice collecta et elaborata Anno 1765, Mense Julio. Opera Michaelis Ruttkay Jur(at)iper C(ameram) R(egiam) H(ungariae) Geom(etræ) et Math(emathici).*
3. A nevezett helységek között a XVIII. század folyamán évtizedekig zajlott határperhez készült térkép a Budai-hegységnek a Nagy-Hárshegytől és a Pozsonyi-hegytől nyugatra eső részét ábrázolja, egészen a Nagyszénás és a Zsíros-hegy vonaláig.
Hegyébrázolás alaprajzban, csíkozással és árnyalással, a vízrajz, a növényzet és a művelési ágak színezéssel és térképlelekkel. Nagykovácsi, Pesthidegkút és Solymár belterülete alaprajzban, megszámlálható házakkal. Solymár mellett távlati rajzban kápolna: *Capella Mariahilf*. Igen gazdag névanyag, magyar, német, latin nyelven, egyebek közt: *Via Vallis Carbonaria, Mons Calvus, Türkisch Bründl, Rácz út, vízmosás, Holweg, Steinerne Rigl, Rundkopf, Kurta kút, turcicus szállás, Lörinczer Freydhof* (a Nagy-Hárs-hegy nyugati lábánál), *Zsipsár hegye*. Felirattal jelölve számos határjelző fa, mészégető kemencék. Figyelmet érdemel Mátyás király egykori vadaskertje kerítésének jelölése, *Vestigia vivarii* felirattal. A vitás határvonalakon számokkal, illetve betűkkel jelzett határpontok. A bal alsó sarokban az 1–32., A–L és e–r jelek latin nyelvű magyarázata (külön-külön a perben álló három helység által követelt határvonalaké). A jobb felső sarokban a 33–46. jelek pótlólagos magyarázata a *Supplementum Observationum Kovachiensium* címmel, és a solymári határpontokat jelölő görög betűk (α–ρ) magyarázata.

A bal alsó sarok fölött 1771-ből származó, vörös viaszpecsétetes bírósági hitelesítés: *Anno 1771 die 23^{ia} Aprilis praesens mappa in facie terreni controversi cum ductibus partium combinata taliterque auth(enti)cata exstitit per M(a)g(ist)rum Josephum Kelcz Referentem Prot(onota)rium, m(anu) p(ropria).*

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret. A címfelirat növényi ornamentikájú félkartusban.

Lapméret: 63,5×71 cm, térképméret: 58,3×65,7 cm.

Díszes tizenhat ágú szélrózsa. Északi tájolás.

Méretarány: 1200 Org. Vien. = 167 mm (kb. 1 : 13630)

Átlós aránymérték: *Scala Mille Ducentarum Orgyarum Viennensium.*

5. Ltsz. K.73.263.1.

Vétel a Nagykovácsit egykor birtokló Wattay-család leszármazottaitól.

6. Irodalom: Gál, 1981. (6).

16.

1. A Békásmegyer és Budakalász közti vitás határrész térképe. 1767. Ruttkay Dániel.

2. *Delineatio plagae controversae inter possessionem Kalász ab una parte vero ab altera possessionem Békás-Megyer ... praemissa dimensione geometrica elaborata per Danielem Ruttkay jur. geometram. Anno 1767 Mense Junio.*

3. A két helység belterülete és külterületének nagy része a Duna és a Pilis-hegység között.

Hegyrajz csikozással, vízrajz színezéssel. A Dunán a mai Luppa-sziget és Tündér-sziget, megnevezés nélkül.

A növényzet és a művelési ágak színezéssel és térképjellel. A Budakalász részére követelt határvonal pirossal, a Békásmegyer részére követelt határvonal sárgával meghúzva. Békásmegyer és Budakalász belterülete alaprajzban, megszámlálható házakkal, a templom távlati rajzban. A Duna partján a pusztatemplom alaprajzban, felirattal – *rudera ecclesiae antiquae* – jelölve.

Feliratok: *Danubius, Terrenum possessionis Kalász, Pars Terreni Possessionis Üröm, Territorium Békás-Megyeriense, Posessio Békás-Megyer, Posessio Kalász, Via Kalásziensis ad Budam, Via Sz. Endreiensis.*

A bal alsó sarokban a Kalász, illetve a Békásmegyer részére követelt határon feltüntetett 1–8, illetve A–L jelek latin nyelvű magyarázata.

4. Színezett tollrajz.

Lapméret: 46,5×59 cm, térképméret: 41×54,4 cm.

Díszes tizenhat ágú szélrózsa. Északi tájolás.

Méretarány: 900 Org. Vien = 160 mm (kb. 1 : 10600).

Vonalas aránymérték: *Scala Noningentas Orgyas Viennenses continens.*

5. Ltsz. K.79.4.1

Vétel a Budakalászt egykor birtokló Wattay-család leszármazottaitól.

17.

1. Buda egész területének, Pest és Óbuda egy részének térképe. Keltezés nélkül [1770 körül]. Szerző nélkül.

2. *Mappa Der König(lichen) Freyen Haupt Stadt Ofen nebst der Königlich(en) frey Stadt Pest*

3. Buda egész területe, a mai Rómaifürdőtől Promontorig, illetve a város nyugati határától a Dunáig; Pest belterülete és külterületének egy része (a mai Népszigettől kb. a mai Pesterzsébetig, keleten kb. a mai Zuglóiig), a szomszédos helységek [Óbuda, Pesthidegkút, Budakeszi, Budaörs, Promontor (Budafok), Csepel] területéből annyi, amennyinek ábrázolását a térkép alakja szükségessé tette.

Hegyábrázolás csikozással és árnyalással, részletes vízrajz színezéssel, a művelési ágak térképjellel és színezéssel. Buda határa teljes hosszában szaggatott vonallal jelölve, a határkövek és más határjelek helyének feltüntetésével.

Csepel falu belterülete sematikus alaprajzban, megszámlálható házakkal; Promontor, Budaörs, Budakeszi belterületének egy része ugyanígy.

Buda, Pest és Óbuda belterülete összevont alaprajzban, utcahálózattal, a külterületek, valamint az akkor még új pesti külvárosok és az újonnan alapított Krisztinaváros külváros épületei sematikus alaprajzban. Távlati rajzzal vagy alaprajzzal, s részint számjellel, részint felirattal jelölve: malmok, temetők, a vármegyei és a városi akasztófák, fürdők, kápolnák, kórházak. Feltüntetési a térkép az aquincumi vízvezeték romjait, a katonavárosi amfiteátrum helyét *Rudera v(on) Castell* felirattal és a budaszentlőrinci középkori pálos kolostor romjait. A mai Türr István u. vonalában hajóhíd.

Feliratok: *Maria Aichen, Petersburg, Morast, Klein Maria Zell, Frankl Mühle, Krempl Mühl, Pulver Stampff, Rudera* (a polgárvárosi amfiteátrum helyén). Buda határán kívül: *Budakeszi, Budaörs, Csepel, Mayerhof* (a Csepel-szigeten). A többi megnevezés az 1–36. jeleknek a térkép jobb szélén elhelyezett német nyelvű magyarázatában.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Méret: 71,5×100 cm.

Égtájjelzés tájoló-iránytű rajzával. Nyugati tájolás.

Méretarány: 800 W. Kl. = 95 mm (kb. 1 : 16000). Vonalas aránymérték.

5. Ltsz. 418

Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.

6. Irodalom: Budapest története, III. k. 1975, I. sz. térképmelléklet (sajtóhiba folytán felirata felcserélve a III. sz. térképmellékletével).

Megjegyzés: A térkép datálása annak alapján történt, hogy az 1769-ben alapított Krisztinaváros első házai már jelölve vannak, az 1771-ben létesített pesti vesztegzár-vonalárok (Liniengraben, ld. a 21. sz. térképnél) viszont még nincs feltüntetve.

18.

1. Nagykovácsi egész területének a művelési ágak megoszlását feltüntető térképe. 1783. Horváth Ádám.

2. *Mappa repraesentans faciem possessionis Nagy Kovátsi in I. Cottu Pestiensi et I. Dominio Pomaziensi existentis. Delineata Anno 1783 per Adamum Horváth per I. Regnum Hungariae Juratum Mathematicum m. p.*

3. A Pest megyei Nagykovácsi község egész határának térképe, a község határ és a határjelek helyének feltüntetésével. Domborzatrajz csfkozással. A művelési ágakat a térkép színezéssel, térképjellel és felirattal különbözteti meg. A belterületet összevont alaprajzban, a háztömbök, utcák feltüntetésével, a templomot távlati rajzban ábrázolja.

Feliratok: *Temető, Via ex Csaba, Perbályi út, Via ex Teleki, Via ad Sz. Jvány, Rátz úti völgy, Via ad Hideg-Kút, Via Budensis, Via ad Keszi, Fehér határ, Tolvaj lik, tó, Keskeny kút, Hársfa hegy, Remete hegy, Remete víz, Remete rétek, Sold földek, Kerti földek, Prata, Fagopiretum, Vineae, Agri, Prati Parochiae et Communitatis, Canabetum, Cauleta, Sómári földek, Remetehegyi Mélylyúti földek, Smolcz Akker, Keskeny Kúti földek, Diverticulum Új Földek, Mészke-mencék* (a pátyi határ mellett).

A határos községek – Buda, Budakeszi, Páty, Telki, Perbál, (Pilis)Csaba, (Pilis)Szentiván, Solymár, (Pest)Hidegkút – nevét a határvonal megfelelő helyén felirat jelöli.

A lap alján későbbi földmérői feljegyzés a helység területi adatairól: *Cuius generalis calculus est in Orgyüs Quadratis 8275517, in jugeris a 1200 quadratis 6 896 317/1200 adinventus Anno 1805 per Samuelem Doleschall Inc. Dominii Pomáz Ord(inarium) Geo(metram).*

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret. Címfelirat babérmagkorút mintázó díszes kartusban.

Méret: 46,5×68,5 cm.

Négyágú szélrózsa. Észak-északkeleti tájolás.

Méretarány: 900 Org. Vien. = 122 mm (kb. 1 : 14000). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. K.79.5.1.

Vétel a Wattay család leszármazottaitól.

6. Irodalom: *Hrenkó*, 1980. 120.; *Gál*, 1981. (10).

19

1. Budakalász egész területének a művelési ágak megoszlását feltüntető térképe. 1783. Horváth Ádám.

2. *Mappa particularis repraesentans faciem possessionis Kaláz in I. Cottu Pestiensi et I. Dominio Pomaziensi existentis, delineata Anno 1783. Delineavit Adamus Horváth per I. Regnum Hung. Jur. Mathematicum m. p.*

3. A Pest megyei Budakalász község határának térképe, a község határ és a határjelek feltüntetésével. Domborzatrajz csfkozással. A művelési ágakat a térkép színezéssel, térképjellel és felirattal különbözteti meg. Feltünteti a dőlőneveket is. A belterület összevont alaprajzban, utcahálózattal, háztömbökkel. A külterületi épületek – Duna-parti magtár, vendégfogadó, téglás háza – alaprajzban. A Dunán négy hajómalom, ugyancsak alaprajzban. A Budakalászhoz tartozó Luppa-sziget *Insula* felirattal jelölve. Egyéb feliratok: *Via publica ex Sz. Endre ad Budam, Temető*.

Molae, téglás háza, diversorium, granarium, Itató, Marhajárás, Kaludjerski potok, Vineae, Káposztáskert, Pomazke Nyive, Agri extirpaturae, Canabetum, Pod Preszlics, Prata urbarialia, Prata communitalis, Agri urbariales (ezen belül főként szerb dűlőnevek). Hegynevek: *Szveti Kamenetz, Manatovetz, Csót, Csomboli hegy, Kenyeres hegy*. A határos községek – *Békásmegyer, Űröm, (Pilis)Borosjenő, Csobánka, Pomáz* – nevét a határvonal megfelelő helyén felirat jelöli.

A bal alsó sarokban későbbi földmérői feljegyzés a helység területi adatairól: *Cuius generalis calculus est in Orgyüs Quadratis 4640976, in jugeris a 1200 □-is 3867 576/1200 adinventus Anno 1805 per Samuelem Doleschall I/nc/lly/ti Domini Pomáz Jur(atum) Ord(inarium) Geo(metram).*

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret. A címfelirat copfstílusú kartusban.

Méret: 46,5×64 cm.

Irányrózsa, Észak-északkeleti tájolás.

Méretarány: 600 org. Vien. = 81 mm (kb. 1 : 14 000). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. K.79.6.1.

Vétel a Wattay család leszármazottaitól.

6. Irodalom: *Hrenkó*, 1980. 120.

Megjegyzés: Az egyik dűlő, a Dunapart közelében jelölt *Bóvár* a köznyelvben Bolhavárnak nevezett római őrtoronyromról (amelynek maradványai még a közelmúltban is láthatók voltak) kapta nevét.

20.

1. A budai Vár és a Víziváros egy részének helyszínrajza. Keltezés nélkül [1777 és 1784 között]. Ekert Xavér.

2. *Plan Von einem Theil der Festung Ofen nebst Glacis, allwo der Weeg, so von Wasserthor ober dem Proviant gegen die Brucken geführt, zu sehen ist. Xav. Ekert.*

3. A mai Díszter keleti házsorától és a mai Várszínháztól a Dunapartig terjedő terület, északon a mai Corvin térig, délen nagyjából a mai Öntőház utca közepéig bezárólag. A várfalon belüli terület részletes alaprajzban (telekhatárok, épület- és kertalaprajzok), a vízivárosi részen csak a Fő utcai kapucinus templomot és kolostort, valamint az élelemraktárat (Provianthaus) mutatja a lap részletes alaprajzban, az ún. polgári épületeket (*Civil Gebäude*) csak összevont alaprajzban (utcahálózat, háztömbök).

Figyelemre méltó a Vízikapu, továbbá a mai Fő utca 3. sz. helyén volt vízkiemelő alaprajza. A helyszínrajz a lap bal alsó harmadán olvasható német nyelvű jelmagyarázatból kitetszően a várbeli utak javításához készült: eszerint a Vízikaputól levezető három út közül csak az *f* jelű, még a törökök idején kikövezett régi út szorult javításra; az *e* jelű igen meredek út (a mai Jégverem u. vonalában) közvetlen volt, s inkább csak gyalogösvényül szolgált; a *d* jelű kocsitűt a Vízikaputól elindulva észak-északkeleti irányban vitt le a Vízivárosba.

4. Színezett tollrajz.

Méret: 31,5×39,6 cm.

Égtájjelzés nélkül. Délnyugati tájolás.

Méretarány: 130 W.Kl. = 146 mm (kb. 1 : 1688). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. 425.

Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.

6. Irodalom: *Gál*, 1981. (12).

Megjegyzés: A datáláshoz az nyújt támpontot, hogy a helyszínrajzon már látható az 1777-ben felépült kapucinus templom és kolostor alaprajza, másfelől viszont az 1784-ben színházzá átalakított várbeli karmelita templom és kolostor még eredeti vallási rendeltetése szerint szerepel rajta.

21.

1. Pest város egész területének térképe. Keltezés nélkül [1785 k.] Balla Antal.

2. *Mappa universalis territorii Liberae Regiaeque ac una Emporialis Civitatis Pesth, quae cubitum Civitatis una cum suburbiis generaliter, appertinentias exteriores vero videlicet vineas, agros, prata individualiter, pascuum porro commune, tractus sabulosos, fontes, stagna, insulas, vias in iisque erectos pontes et c(etera), cum omnium cometaneorum terrenarum, marginibus summa exactitudine repraesentat. Studio et opera Antonii Balla.*

3. Az egész pesti bel- és külterület térképe, a városhatár és a határjelek (részben határkövek) helyének feltüntetésével.

A Dunán az Óbudai-sziget déli része, a későbbi hajógyári sziget, a Nép-sziget déli csücske, az azóta eltűnt Fürdő-sziget, a Margit-sziget (az akkor még különálló Budai-szigettel, későbbi nevén Festő-szigettel együtt), a Csepel-sziget északi csücskának keleti sávja látható. Részletes vízrajz, a patakok, vízfolyások, források, mocsaras, vizenyős helyek színezéssel és részben felirattal történő jelölésével. A domborzat finom csíkozással, árnyalással és színezéssel, a művelési ágak színezéssel és felirattal jelölve. A szántók, rétek és szőlők parcellahatárai és számai feltüntetve. A külterületi objektumok alaprajzban vagy távlati rajzban, felirattal is jelölve. A Dunán a hajóhíd pesti vége, az Óbudai-sziget keleti és a Margit-sziget nyugati oldalán számos hajómalom ábrázolva. *Fossa circumvallationis* felirattal feltüntetve a pestis elleni védekezésül 1771-ben létesített vesztegzár – vonalárkot (Liniengraben), amely a váci gáttól a mai Élmunkás téri híd helyén kiindulva, a mai Szív u., Rottenbiller u., Mező Imre és Hámán Kató út vonalában húzódott. Feliratok: *Margo terreni possess(ionis) Palota, M(argo) Praed(ii) Sz. Mihál, Margo terreni possessionis Czinkota, Margo terreni possessionis Keresztur, Pars praedii Szent Lőrincz, Margo praedii Gubacs.*

Insula S. Margaretha, Danubius, Ramus Danubii Minor, Cuspis Insulae Csepel, Vineae Kőbánya, Vineae novae, Diverticulum Török Strása, pascuum, foenilia, Fluvius Rákos, Stagnum arundinetosum Csikos Toó dictum, Stagnum Kerek Toó, Grosse Sau Lacken és számos más elnevezés, valamint az utak irányának megjelölése latin, magyar, német nyelven.

A lap jobb szélén a térképjelek és színek latin nyelvű magyarázata.

4. Színezett tollrajz. Rendkívül gazdag díszítőelemek, egyebek közt: a bal felső sarokban a címfelirat empire ízlésű ovális kartusban, fölötté allegorikus nőalak (*Status et politia* felirattal), aki baljával Pest város címerére támaszkodik, jobb kezében pedig városkulcsot tart. Fölötté: felhőkön repülő Hermes alak, *Commercium* felirattal. A címkartus alatt dobogón álló, terítővel letakart asztal, két oldalán egy-egy allegorikus nőalak (*Scientia et Artes: Themis et Justitia*), az asztalon és a dobogón különféle térképészeti eszközök. Balra a Dunát megszemélyesítő mitológikus alak (*Danubius*), jobbra a Rákos-patakot megszemélyesítő rákot tartó puttó.

A lap bal alsó sarkában elhelyezett aránymértéken empire váza, mellette ugyancsak térképészeti eszközök; a szögmérőn *J. C. Haurant in Pest* felirat (Haurant ismert pesti műszerkészítő volt).

Méret: 164×188 cm.

Tájoló formájában megfestett, 36-ágú díszes szélrózsa (a négy fő égtáj között minden 90 fokon belül még hét melléktájtájt jelöl; nevüket németül adja meg). Kelet-északkeleti tájolás.

Méretarány: 600 Org. Vien. = 158 mm (kb. 1 : 7200). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. 1182.

Jauernig Nándor székesfevárosi nyomdaigazgató ajándéka, 1905-ben.

6. Irodalom: *Fodor*, 1952. I. 121.; *Fodor*, 1953. 36–40.; *Tóth*, 1956. 87.

Megjegyzés: A térkép datálása a Pest város levéltárában őrzött iratok alapján történt, amelyek szerint Balla a város területét 1784-ben mérte fel, a térképet pedig a következő évben rajzolta meg (ld. a hivatkozott irodalmat).

22.

1. A budai Vár, a Víziváros és a külvárosok – Tabán, Krisztinaváros, Országút, Újlak – beépített területének térképe. 1801. Hainits Frigyes.
2. *Planum Civitatis Budensis, communis decussorii boum causa confectum ... Delineavit die 21^a Augusti 1801 Fridericus Hainits, juratus Civitatis Budensis Geometra.*
3. Buda beépített területe összevont alaprajzban (utcahálózat, háztömbök), az Óbudai határtól a mai Budafoki út elejéig, nyugaton a beépített terület akkori határáig (nagyjából a mai Ürömi u., Frankel Leó u., Mártírok útja, Retek u., Városmajor u., Alkotás u., Hegyalja u., Gellért rakpart vonaláig). A térkép – miként a baloldali olvasható magyarázó szövegből kiviláglik – az újonnan létesítendő budai közvágóhíd elhelyezésére tett javaslat öt változatának illusztrálására készült. Feltünteti az A–E betűkkel jelölt változatok mindegyikének távolságát a budai városrészek mézásokaitól. Jelölve a hajóhíd, néhány temető és téglavető. Feliratok: *Danubius, Spisberg, Lacuna, Arx, Aquatica, Taban, Christinopolis, Wia Regia, Nova Civitas, Terrenum Vetero Budense, Hortus Palatinalis, Agri privatorum, Coemeterium pestilentiale* (több helyütt), *Fundus Mayerfianus, Lazarettum, Stadt Mayerhof, Tegulare Christofori Hikis, Tegulare Jalicsiana*. Az A–E jelek latin nyelvű magyarázata a címmel egybeírva.
4. Színezett tollrajz.
Vonalas keret.
Méret: 51,8×79,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Nyugati tájolás.
Méretarány: 900 Org. Vien. = 177 mm (kb. 1 : 9640).
Átlós aránymérték: *Schala 800 orgiar(um) Wiennensium.*

5. Ltsz. 428.
A Fővárosi Mérnöki Hivatal átengedése, 1899-ben.
6. Irodalom: *Gál*, 1981. (13).
Megjegyzés: a hátlapon 224, 169^{ik} szám. A helyszínrajz eredetileg a következő jelzetű irathoz tartozott: BFL. Buda város levéltára. *Correspondentiae magistratuales* (IV.1002.j.). 1801. No. 122. (No. Protocolli: 1080).

23.

1. Pest város belterületének helyszínrajza és szabályozási terve. 1805. Hild János.
2. *Situations Plan zur Regulirung und Verschönerung der Königlichen Freystadt Pest in Hungarn im Jahre 1805.* Johann Hild m. p. Baumeister
3. József nádor megbízásából készült szabályozási és szépítési terv, amely részletes alaprajzban ábrázolja a Belvárost, a Lipótvárost, a Teréz-, József- és Ferencvárost, feltünteti a telekhatárokat, az épületalaprajzokat, a városrészenként végigfutó telekszámokat (Popular-Nummer) és az utcaneveket. A szabályozási vonalak pirossal meghúzva. A vesztegzár – vonalárok mentén több helyütt gémeskút jele. A hajóhíd feltüntetve.
Feliratok (az utcaneveken felül): *Theater, Pfar Kirche, Pfar Haus, Stadt Haus, Grenadir Cassern, Franciscaner Kloster, Piaristen Kloster, Klein Seminarium, Gross Seminarium, Englische Fräulein Kloster, Raitz(en) Kirche, Botanischer Garten, Medicinische Facultät, Comit-Haus, Stadt Bräuhaus, Schiffamt, Ev(angelische) Kirche, Neuer Schiffamts Platz, Bürgerliche Schüssstadt, Waghaus, Grosses ärial Gebau, K. K. Fuhrwesen Depot, Lager Spital, B. Ortische Garten, Kalvarienberg, Fiehstand, Fieh Markt, (a Józsefvárosban:) Pfar Hof, Pfar Kirche, (a Terézvárosban:) Pfar Kirche, Pfar Hof, Schule, (a későbbi Bazilika helyén:) Neue Serwiten Kloster.*
Két helyen pecsétlenyomat Sz. K. Pest Város Mérnöki Hivatal körirattal.
A bal alsó sarokban: 3797 Zahl ex 1805 usq(ue) 1808. Versch(önerungs) Arch(ív).
A jobb alsó sarokban: *Kopirt Ant(on) Ferd(inand) Kierchschläger Feldwebel v (on) Fürst Esterházy Inf(anterie) Regimen)t.* (A szakirodalom szerint a másolat 1826-ban készült a Szépítő Bizottmány levéltárában őrzött eredetiről).
4. Színezett ceruza- és tollrajz. A bal felső sarokban ovális keretben elhelyezett címfelirat alatt figurális díszítmény (tusfestmény): a pesti címerben szereplő egytornyos, egykapus városfal-bástya, mellette életfa (?) és egy ágaskodó címeroroszlán.
Méret: 3 db. egyenként 65×95,5 cm-es szelvény egy vászonra húzva.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
Méretarány: 300 W.Kl. = 224 mm (1 : 2540). Átlós aránymérték; Maszstab von 300 W. Kl. Utólag ceruzával rájegyezve: 1°=35°
5. Ltsz. 422, 423.
Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.
6. Irodalom: *Domanovszky*, 1929. 63–104.; *Pásztor*, 1940. 79–84.; *Schoen*, 1948. 8.; *Fodor*, 1953. 262.; *Tóth*, 1956. 90.; *Budapest tört.*, III. k. 1975. 258–262.

24.

1. Pest északi külterülete egy részének és a Margit-szigetnek felmérési térképe. 1811. Egendorfer József.
2. *Oeconomische Aufnahme von der Gegend bey Pesth, im Jahr 1811. Aufgenommen und gezeichnet von Joseph Egendorfer unter der Direction des Herrn Frantz Simm Ingenier.*
3. Nagyjából a Margit-sziget, a mai Róbert Károly körút, Gorkij fasor, Nagykörút által határolt terület felmérési térképe. Az akkor még teljesen beépítetlen mai Angyalföld domborzata és talajviszonyai igen nagy részletességgel, csíkozással, és finom színezéssel, a művelési ágak (szántók, kertek), valamint a parkok (Városliget, Margit-sziget) növényzete színezéssel és térképpjellel ábrázolva. A Margit-szigettől nyugatra a Dunán öt hajómalom alaprajzban. A Terézváros akkori külterületén a majorságok és kertek telekhatárai feltüntetve, az épületek alaprajzban. A parkosítás kezdetén lévő Városligetben a térkép feltünteti a tavat, a két kis szigettel és a hozzájuk vezető hidacskaival. A mai Váci út mentén az ún. váci gát berajzolva. Feltünteti a térkép a vesztegzár-vonalárkot (Liniengraben) a rajta átvezető hidakkal együtt. Nagyjából a mai Élmunkás tér helyén, illetve attól délre és északra Pest város régi és új katolikus, valamint zsidó temetői. A Városligettől nyugatra lóporraktár, tűzérési szertár és őrház. Feliratok: *Donau Strohm, Margareten Insel, a Margit-szigeten: Lusthaus, Tanz Saal, Wohnung des Gärdners, Wohnung des Inselhüters, Alde Ruinen.* A pesti parton: *Ziegel Ofen, Laden Händler, Weitzner Strassen, Damm, K.K. Pulver-Magazine, Wachthaus und Wohnung des Magaziners, K.K. Artillerie-Depot, Juden Freuthof, Katholischer Freuthof* (benne:

Grab des Carl Egendorfer), Alter Katholischer Freuthof, Alter Juden Freuthof, Mauthaus, Epelman (?), Jäger Haus, Stadt Waldl, Ringel Spiel, Allee in das Stadt Waldl, Theräsien Vorstadt oder das sogenannte Krätzel, Eusenbath (helyesen Eisenbad). A pirossal meghúzott felmérési alapvonal az A és B pontok közti *Stand Linie* felirattal jelölve.

4. Színezett tollrajz.

Vonalas keret.

Méret: 65×85,3 cm.

Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.

Méretarány: 360 W.Kl. = 158 mm (1 : 4320). Átlós aránymérték. *Maastab von 300 Klafter Wiener Maas*

5. Ltsz. 5164.

A Budapesti Országos Gyűjtőfogház ajándéka, 1911-ben.

6. Irodalom: *Gál*, 1981. (17).

Megjegyzés: A címfeliratból ítélve a lap felmérési gyakorló térképként készült.

25.

1. Pest város egy részének felmérési térképe. Keltezés nélkül [1811 k.]. Hayek Ignác.

2. *Plan der Kö(niglichen) Freystadt Pest, aufgenommen und gezeichnet von Ignatz Hayek Fähnrich von Eszterhazy Inf(anterie) Regiment.*

3. A térkép lényegében a vesztegzár-vonalárkon belüli területet ábrázolja, illetve kelet felé az árkon túli terület egy sávját is, délkeleten és délen viszont (a lap alakja miatt) lemaradt róla az árkon belüli terület egy része.

A katonai felméréssel készült térkép a beépített területet részletes alaprajzban, a telekhatárok, házalaprajzok, telekszámok, utcanevek feltüntetésével ábrázolja. A középületek egy részét felirattal is jelöli. A művelési ágakat – kerteket, szőlőket, réteket, legelőket – térképjellel és színezéssel, a domborzatot finom rajzú csíkozással ábrázolja, feltünteti az utakat, a homokbuckákat, a régi Duna-meder helyén volt vizesárhokokat, a külterület vízenyős, mocsaras helyeit. Jelöli a hajóhidat, a régi pesti kálváriát (a mai Kulich Gyula téren), a fakereskedők raktárait a mai Újpesti rakparton.

Feliratok (az utcaneveken felül): *Donau Strom, Piaristen Kloster, Franciscaner Kloster, Grenadier Caserne, Theater, Graf Carolisches Haus, Saltz Amt, Dreisigst Amt, Burger Spitall, Neu Gebäude, Lager Spitall, Seiden Fabrik, Juden Freidhof, Eisen Baad, Orczi Garten, Vieh Ställe, Müller Damm, Waitzner Damm, Weeg nach Soroksár, Weeg nach Hatvan.* A bal alsó sarokban ajánlás a pesti magisztrátusnak: *Gewidmet dem Löb(lichen) Pester Stadt Magistrat zum Andenken von dem Fürst Eszterháziischen Inf(anterie) Regiment unter dem Commando des Herrn Obrist von Hirsch.*

4. Színezett tollrajz. Fokhálózat. A jobb felső sarokban a címfelirat lavírozott tollrajzzal díszítve: sziklás, fás hegyoldal aljában katonai sisak, szuronyos puská, zászló, ágyugolyók.

A színek kifakultak, a papír helyenként kopott.

Méret: 79×115 cm.

Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.

Méretarány: 420 W. Kl. = 184 mm (1 : 4320). Utólag rájegyezve: 1"=60". Vonalas aránymérték: *Maastab von 360 Wiener Klafter.*

5. Ltsz. 414.

Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.

6. Irodalom: *Gál*, 1981. (16).

Megjegyzés: A térkép datálását topográfiai adatok (a pesti telekúrási jegyzőkönyvekben előforduló egyes telekszámok azonosíthatósága, a volt hajóhivatal telkének beépítetlensége, az 1812-ben építeni kezdett Magyar Király szálló hiánya) tették lehetővé. A lap forrásértékét növeli, hogy az 1786–1820 közötti időből a II. József korában bevezetett telekszámok (Popular Nummer) pesti nyilvántartó könyvei nem maradtak fenn, s ezért különösen nagy jelentőségűek azok a térképek, amelyek egy adott időpontban az összes telekszámokat feltüntetik. A kutatás számára már eddig is hasznosítható 1786. évi – a BFL-ben őrzött – Balla Antal-féle térkép és az 1805. évi telekszámokat feltüntető Hild-térkép (ld. 23.) mellett a most már meghatározott Hayek-térkép is felhasználható, az 1811. évi telekszámok azonosításához. Értékes eleme a lapnak, hogy szinte mindenütt feltünteti az utcaneveket és összesen 118 utca nevét adja meg (német nyelven).

26.

1. A pest-budai alsó Duna-szakasz vízrajzi térképe (a zajló és az álló jég helyszínrajza). 1815. [Eklér József.] A Duna-térképezési hivatalban 1832-ben készült másolat.

2. *Situation des Eis Stosses auf dem Donau Strome im December 1815. Copirt in der Donau Mappirungs Canzeley im Monate May 832. Paul Vásárhelyi m.p. Donau Mapp(irungs) Dirig(irender) Ingenieur*
3. Az álló jég (*Landeis*) és a zajló jég (*Stromeis*) helyzete a mai Erzsébet-híd vonalától a Csepel-szigetig terjedő Duna-szakaszon. A helyszínrajz a jégtorlaszokat plasztikus rajzban, színezéssel, a nagyobb parti épületeket alaprajzban, Buda és Pest beépített részeinek parti sávját színezéssel ábrázolja; az A–B, C–D, E–F, G–H, I–K, L–M, N–O, P–Q pontok között a Duna két partja között meghúzott vonalakon feltünteteti a víz befagyott, illetve zajló sávjainak szélességét. A budai part közelében felirat nélkül ábrázolja a kopaszi homokpadot. Az utak közül a Soroksárra, illetve a Budafokra vezető országutakat tünteti fel.
Feliratok: *K.F. Ofen, K.F. Pesth, Csepelyer Insel, Soroksarer Donau Arm, Helles Wasser, Astronomisches Gebäude, Palatinal Garten, Lager Spital, Gerich* (Pest vármegye akasztófája). A jobb felső sarokban, a keretvonalon kívül: *F/I*
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Lapméret: 52×74 cm, térképméret: 47,6×69,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Közel nyugati tájolás.
Méretarány: 1" = 100 W.Kl. (1 : 7200). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 52.37.1.
Vétel Hollós Oszkárénál.
6. Irodalom: A Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézete által 1979-re kiadott színes térképnaptár (december); *Gál*, 1981. (18).
Megjegyzés: az irodalomban eddig tévesen Vásárhelyi Pál által másolt térképként szerepelt, holott Vásárhelyi csak mint a Duna-térképezési hivatal főmérnöke írta alá a lapot. Az eredeti, 1816-ban készült térkép az OL-ban található, a helytartótanácsi levéltárakból kiemelt térképek között, S 12, Div.XIX. No.2 jelzeten. A szerző neve az eredetiben sem szerepel, de a levéltári alapleltár Eklér József geometrát nevezi meg szerzőként. Az eredeti térképhez egy melléklet is tartozik (S 12, Div.XIX. No. 1.), amelyen az ábrázolt Duna-szakasz keresztmetszvénye látható.

27.

1. A budai Vár körüli várerődítési (glacis) telkek helyszínrajza. 1818. Szerző nélkül.
2. *Plan der Stadt und Festung Ofen, Budae, die 11. Augusti 1818.*
3. A várfal alatti ún. várerődítési területet – amelyre a katonaság a XVIII. század első felében építési tilalmat rendelt el – részben már 1784/86-ban (II. József rendeletére) építési telkekre parcellázták fel, s jelképes áron kiosztották a jelentkező budai polgárok között. A terület azonban továbbra is katonai fennhatóság alá tartozott, míg azután 1816/18-ban véglegesen átkerült Buda város joghatósága alá. Ebből az alkalomból készült a jelen helyszínrajz, amely a várfalon belüli területet csak összevont alaprajzban, utcahálózat nélkül tünteti fel. A várfalak, bástyák, rondellák és kapuk alaprajzban, a glacis-telkek a telekhatárok és sorszámkok feltüntetésével szerepelnek. Az eredetileg kiosztott 1–126. sorszámú telkek számozása az 1818-ra már lebontott Vízirondellánál kezdődött, és folyamatosan haladt a Tabán, a Krisztinaváros és a Vízváros területére eső sávban. Később a keleti várfal alatti meredek lejtőt is felparcellázták, s az itt kialakított háztelkek a 127–150. sorszámot kapták. Végül az I–XXXIV. sorszámú telkeket, amelyek a mai Toldy Ferenc, Donáti és Öntőház u. területén voltak, nem sokkal a helyszínrajz készítése előtt alakították ki.
Feliratok: *Donau Strom, Neu Thor, Stuhlweissenburger Thor, Wiener Thor, Wasser Thor*. A német nyelvű jelmagyarázat a helyszínrajz jobb oldalán kapott helyet. A bal alsó sarokban az átadók – a helyőrség parancsnoka és három másik katonatiszt – valamint az átvevők –, Kalmárfy budai városbíró és három másik magisztrátustag – saját kezű aláírása és vörös viaszpecsét-lenyomata; a jobb alsó sarokban hitelesítés: *Mit dem original Plan collationirt und gleich lautend befunden worden. Milanes Oberl(ieutenant) im Geniecorps*.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 64×122 cm.
Égtájjelzés nélkül. Délnyugati tájolás.
A méretarányt nem tünteti fel.
5. Ltsz.: 424.
Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.

28.

1. Budakalász úrbéri szabályozási térképe. 1818. Gáspár Imre.
2. *Mappa possessionis Kaláz ... ad I. Familiam Vattay de Felső-Vatta spectantis: una situm totius terreni; in-et extra-*

villanos urbanales colonorum fundos juxta tenorem Benignae Regulationis subdivisos, item vineas et pascuum ... nec non dominales fundos allodiales et sylvam ... repraesentans. Delineata Anno 1818 diebus mensis Januarii per Emericum Gáspár de Galántha adprobatum per I. R. Hung. Geometram.

3. Budakalász egész területének térképe. Hegyrajz kezdetlegesen, csíkozással és árnyalással, a művelési ágak színezéssel és felirattal jelölve. Az urasági (allodialis) földek területe magyar holdakban feltüntetve. Az úrbéres területen a vetésfordulók (calcaturák) s azon belül a jobbágytelkekhez tartozó parcellák sorszámmal is jelölve. A Dunán a Budakalászhoz tartozó – akkor névtelen – mai Lupa-sziget, s mellette négy hajómalom berajzolva. Vele szemközt, a Duna partján néhány gazdasági épület (magtár, urasági vendégfogadó, s felirat nélkül valószínűleg a tégláégető háza) alaprajzban. A község belterülete összevont alaprajzban, utcavonalak nélkül. Gazdag, nagyrészt szerb névanyag. Hegynevek: *Nagy Kevély Hegy, Mons Szvetli Kamenecz, Mons Manatovacz, Csomboli Hegy, Kenyeres Hegy, Izakov Csót, Szedakovi Csót*. Több helyütt (a Pilisborosjenővel, Ürömmel és Békásmegyével határos területen) kőbánya, *Lapidina* felirattal jelölve. Szerb dűlőnevek. A belterület mellett: *Coemeterium G.R.n.unif.* (görögkeleti temető), *Coemeterium R.Cath.* (r. kat. temető), *Mola* (malom), *Itatóhely*. Budakalász déli határán: *Canalis lateralis* (nagyjából a mai ún. Büdösárok helyén), *Rudera Templi, Agger Antiquus*. A Duna-part közelében: *Fossae, Lacunae, Popina, Hortus Cauponis, Granarium*. A jobb alsó sarokban Motsy György Pest vármegyei földmérő hitelesítő felirata: *Infrascripti Mappam praesentem novae urbanales regulationis terreni possessionis Kaláz cum facie loci combinando, tentamine pluribus in locis instituto, in omnibus punctis cum eodem cohaerere, genuineque confectam esse praesentibus testamur. Signatum Pomáz die 30ma Augusti 1817. Georgius Motsy de Nagy Oroszi Incl. Cottus Pestiensis Ordinarius Geometra.*
4. Színezett tollrajz.
Méret: 78×190 cm.
Szélrózsa, Észak-északkeleti tájolás.
Méretarány: 600 Org. Vien. = 234 mm (1 : 4800). Átlós aránymérték: *Scala geometrica 600 Orgiarum Viennensium; In qua 1 1/2 Pollex = 100 Orgyiis aequae in Mensura Viennensi.*
5. Ltsz. 79.7.1.
Vétel a Wattay-család leszármazottaitól.

29.

1. A pesti szerviták majorjának birtoktérképe. 1825. Friwisch Antal.
2. *Original Section von dem Wirtschafts-Grund sammt Mayerhof der H(eiligen) P.P. Serviten, wie selber im Jahre 1825 bestanden. Aufgenommen von Anton Friwisch Lieutenant im K.K. 5ten Feld-Artillerie Regiment.*
3. Az egykori váci gát (ma: Váci út) és Podmaniczky báró telke (ma: Rudas László u.) szögletében, kb. a mai Nyugati pályaudvar helyén volt gazdasági épületek, szántó és rét – a szerviták majorja – helyszínrajza. Domborzatrajz csíkozással, a művelési ágak térképjellel és felirattal jelölve, az épületek alaprajzban. Gémeskút oldal nézetű rajza. Feliratok: *Waitzner Damm, Wirtschafts Gebäude, Angebaute Wiese, Kleefeld, Frucht Felde, Moorfeld, Wiese, Baron Podmanitzky*. A bal felső sarokban a majorság területi adatai művelési ágak szerint és összesítve, négyszögölben (37243) és holdakra átszámítva.
4. Tollrajz.
Méret: 53×67,7 cm.
Irányjelző nyíl. Dél-délnyugati tájolás.
Méretarány: 1 W.Z. = 12,5 W.Kl. (1 : 900). Átlós aránymérték: *Maaßstab wo 1 Wiener Zoll = 12 1/2 ° ist.*
5. Ltsz. 19321.
Vétel Barcsay Zoltántól, 1940-ben.

30.

1. A pesti kőbányai szőlők északi részének felmérési térképe. 1842. Tenczer Ferenc.
2. *Mappa diverticuli medii septentrionalis vinearum ad latomias Pestienses assumpta per auditores Instituti Geometrici ab 24 usque 28 Mai 1842. Delineata per Franciscum Tenczer auditorem publicum geometriae II. in Anno.*
3. Az Institutum Geometricum másodéves hallgatója által rajzolt gyakorló térkép a kőbányai szőlők mai utcavonalak által pontosan körül nem határolható északi részéről. A domborzatot igen finom csíkozással, a kőbányát hígított tussal megfestett plasztikus sziklarajzzal, a művelési ágakat térképjellel és színezéssel, a szőlőkben elszórtan álló néhány épületet (présházat) alaprajzban ábrázolja, s feltünteti a dűlőutakat, a birtokhatárokat és a telekszámokat.

Alul középen tanári láttamozás: *Vidi Josephus Petzelt Geometricae Practicae et Hydrotechniae Professor p.o. A lap jobb felső sarkában: No.53.*

4. Színezett tollrajz.
Lapméret: 67×59 cm., térképméret: 27×27 cm.
Írányjelző nyíl. Északnyugati tájolás.
Méretarány: 1" = 25' (1 : 1800). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4216.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: *Fodor*, 1955. 122., 152.

31.

1. A pesti kőbányai szőlők északkeleti részének felmérési térképe. 1842. Kudlik József.
2. *Mappa diverticuli septemrio (!) orientalis vinearum ad latomias Pestienses assumta per auditores Instituti Geometrici ab 24–28 Maji 1842. Sectio A C. Delineata per Josephum Kudlik, auditorem publicum geometriae II in Annum.*
3. Az Institutum Geometricum másodéves hallgatója által rajzolt gyakorló térkép a kőbányai szőlők északkeleti részéről. A domborzatot igen finom csíkozással, a kőbányát hígtott tussal megfestett plasztikus sziklarajzzal, a művelési ágakat térképpjellel és színezéssel, a szőlőkben elszórtan álló épületeket alaprajzban ábrázolja, s feltünteti a díflutakat, a birtokhatárokat és a telekszámokat. A lap alján, középen tanári láttamozás: *Vidi Josephus Petzelt Geometricae Practicae et Hydrotechniae Professor p.o. A jobb felső sarokban: No.55.*
4. Színezett tollrajz.
Lapméret: 63,7×45,7 cm., térképméret: 29×28 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északnyugati tájolás.
Méretarány: 1" = 25' (1 : 1800). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4218.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: *Fodor*, 1955. 122, 151.; *Gál*, 1981. (19).

32.

1. A pesti alsórákosi rétek egy részének felmérési térképe. 1842. Braxatoris Dániel.
2. *Cathetometrica dimensio sylvulae Bekesiensis in pascuo Rákos Pestini per auditores Instituti Geometrici Regiae Universitatis Pestienses, suscepta 1842. Delineavit Daniel Braxatoris.*
3. Az Institutum Geometricum hallgatója által készített gyakorló térkép a mai XIV. kerületi Szugló u., Nagy Lajos király útja, Egressy út és a zuglói körvasút által határolt egykori Békési-telekről. A domborzatot finom csíkozással és színezéssel, a gödröket plasztikus rajzban, a művelési ágakat színezéssel, a ligetes erdőt fácskák árnyékolt rajzával ábrázolja. A lap két oldalán egy-egy kifelé mutató nyíl, *Pestinum*, illetve *Kereszturium* felirattal. A bal alsó sarokban az irányvonalak hosszának számadatai, *calculus cathetometricus* címmel. A lap alján, középen tanári láttamozás: *Vidi Josephus Petzelt Geometricae Practicae et Hydrotechniae Professor p.o. A jobb felső sarokban: No.54.*
4. Színezett tollrajz.
Méret: 39,3×51,8 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
Méretarány 1" = 50' (1 : 3600). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4217.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: *Fodor*, 1955. 122., 152.

33.

1. A budai Sas-hegy szintvonalterve. 1843. Braxatoris Dániel.
2. *Planum Montis Aquilae repraesentans strata una orgia a se invicem distantia, per auditores Instituti Geometrici assumtum, Budae die 18 Maji 1843, delineavit Braxatoris Dániel, Pestini, die 29 Maji 1843.*

3. Az Institutum Geometricum hallgatója által készített gyakorló munka. A Sas-hegy két csúcsa alaprajzban és hosszszelvényben. A domborzatot szintvonalakkal ábrázolja, amelyek szintkülönbsége egy bécsi öl. A lap alján az ábrázolt terület hosszszelvénye az A–D alappontok feltüntetésével. A lap jobb felső sarkában: No.58.
4. Tollrajz.
Méret: 43×59 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
Méretarány: 40 Org. Vien. = 114 mm (kb. 1 : 6650). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4220.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 152–153. Az első magyar szintvonalas ábrázolások egyike.

34.

1. A budai Sas-hegy domborzatrajza. 1843. Braxatoris Dániel.
2. *Planum Montis Aquilae repraesentans strata una orgia a se distantia, per auditores Instituti Geometrici assumtum, Budae die 18 Maji 1843. Del. D(aniel) Braxatoris, Pestini die 29 Maji 1843.*
3. Az ábrázolt terület megegyezik a 33. sorszám alatt ismertetett, 4220. leltári számú térképével, itt azonban a szerző a domborzat ábrázolására a szintvonalak között csúszást is alkalmazott; a hígított tussal meghúzott csíkok vastagsága és sűrűsége arányos a lejtő meredekségével. A lap alján az ábrázolt terület hosszszelvénye, az A–D alappontok feltüntetésével. A jobb felső sarokban: No.57.
4. Tollrajz.
Méret: 43×59 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
Méretarány: 40 Org. Vien. = 114 mm (kb. 1 : 6650). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4219.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 153., Gál, 1981. (20).

35.

1. A pesti Városliget északkeleti részének helyszínrajza. 1844. Blasekovich Márk.
2. *Situations Plan enthaltend die nord-östliche Gegend des Pester Stadtwäldchens. Gezeichnet durch Markus Blasekovich, m.p. 844.*
3. Mérnökhallgató által készített gyakorló térkép a városligeti tótól északkeletre eső területről, amelyet északkeleten nagyjából a mai Május 1. út vonala, délkeleten egy egyenes fasor határolt. A helyszínrajz feltünteti a füvesített területek közt kanyargó utakat, a fásított részeket fácskák perspektivikus rajzával jelöli.
A lap két épületet ábrázol alaprajzban. A felmérési alappontokat a számadatok feltüntetése nélkül, piros színnel jelöli.
A jobb felső sarokban: No.61.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 32,6×36 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északkeleti tájolás.
Méretarány: 1 W.Z. = 30 W.Kl. (1 : 2160). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4222.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

36.

1. A pesti Városliget északkeleti részének felmérési térképe. 1844. Mocsy Béni.
2. *A pesti m. kir. egyetemhez tartozó mérnöki szakosztályban képeződő mérnökök által 1844^{ik} pályae évben mérőasztallal kerületileg felvett Pestváros ligetje északkeleti részének másolt térképe. Másoló Mocsy Béni 2^{od} évi hallgató, 844.*
3. Mérnökhallgató által rajzolt gyakorló térkép, valószínűleg a 35. sorszám alatt ismertetett, 4222. leltári számú lapról

készült másolat, az ott ábrázolt terület egy részéről. Sétautakkal átszelt, fásított parkrészlet, fák és bokrok távlati rajzban ábrázolva. A felmérési alappontokat a számadatok feltüntetése nélkül jelöli.

4. Színezett tollrajz.
Méret: 36,2×49,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északkeleti tájolás.
Méretarány: 1" = 20' (1 : 1440). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4221.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 153.

37.

1. A pesti Városliget déli részének felmérési térképe. 1844. Mocsy Béni.
2. *A pesti m. kir. egyetemhez tartozó mérnöki szakosztályban képződő mérnökök által 1844^{ik} pályáévben Cathetometerrel fölvevett Pestváros ligetje déli részének eredeti térképe. Készíté Mocsy Béni 2^{od} évi m(érnök) hallgató, 844.*
3. Mérnökhallgató által rajzolt gyakorló térkép a városligeti nagy köröndtől délkeletre fekvő, szabálytalan sétautakkal átszelt, fásított parkrészletről. A felmérési alappontokat a számadatok feltüntetése nélkül, piros színnel jelöli.
A jobb felső sarokban: No.62.
4. Tollrajz.
Méret: 32,3×41,2 cm.
Irányjelző nyíl. Észak-északkeleti tájolás.
Méretarány: 1" = 30' (1 : 2160). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4223.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 153.

38.

1. A budai Szabadság-hegy egy részének felmérési térképe. 1846. Preiszer József.
2. *A budai Svábhegy fölmérésének A nevezetű osztálya, felvételet 1846. évben mérasztállal, cathetometerrel és clinometerrel. Felvételet 1846 Május hava,-23. Preiszer József, Zernek Lajos mérnöki hallgatók vezérlete alatt. Rajzolta Preiszer József.*
3. Mérnökhallgató által rajzolt gyakorló térkép, amely a mai Isten-hegy (akkor: Vezérhalom, korábban: Raitzen-kopf) csúcsát, a mai Költő u. és Diana út egy részét foglalja magában. A domborzatot csúkozással, árnyalással és szintvonalakkal, az erdőket, kerteket, füves területeket fák, bokrok és fűcsomók ábráival, valamint színezéssel jelöli. Néhány nyaraló, illetve vincellérház alaprajzban (a kőépületek pirossal, a faépületek sárgával színezve). Azonosítható épületek: Költő u. 1, 13, 15, továbbá néhány megszűnt épület (Ürményi-villák, Sauer-vendéglő, Patachich-nyaraló, Niedermayer kocsmá).
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Lapméret: 45,4×56,5 cm, térképméret: 23,5×35,2 cm.
Irányjelző nyíl. Észak-északnyugati tájolás.
Méretarány: 1" = 24' (1 : 1728). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 4224.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 153., Gál, 1981. (22).

39.

1. A budai Szabadság-hegy egy részének helyszínrajzi térképe. Keltezés nélkül [1846?]. Braunmüller Sándor.
2. *A budai Svábhegy. Rajzolta: Braunmüller Sándor.*
3. Az ábrázolt terület pontosan megegyezik a 38. sorszám alatt ismertetett, 4224. leltári számú lapon ábrázolttal, csak a színezésben mutatkozik némi eltérés. Braunmüller, aki 1848-ban végzett a pesti egyetem mérnöki intézetében,

feltehetően gyakorló térképként rajzolta meg ezt a másolatot Preiszer József munkájáról (ld. 38.). A jobb felső sarokban: No.46/884

Ovális pecsétlenyomat: József Műegyetem Gyakorl(ati) mértan.

4. Színezett tollrajz.

Lapméret: 41,4×48 cm., térképméret: 23,4×34,8 cm.

Égtájjelzés nélkül. Észak-északnyugati tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 4215.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

6. Irodalom: Fodor, 1955. 122., 154.

40.

1. A budai Szabadság-hegy egy részének felmérési térképe. 1846. Schvarcz Adolf.

2. *A Budai Svábhegy felmérésének B nevezetű osztálya felvétel 1846 évben sokszögű módon szögmérővel, cathetometerrel és clitometerrel. Felvétel 1846. évi Május hava 11-től 23-ig Schvarcz Adolf és Magyar János mérnöki hallgatók vezérlete alatt. Rajzolta Schvarcz Adolf.*

3. Mérnökhallgató által készített gyakorló térkép, nagyjából a mai Eötvös út, Hollós út, Béla király út, Alkony út vonala által határolt területről. A domborzatot szintvonalak és színárnyalás, a fás, bokros és füves területeket fák, bokrok és fűcsomók árnyékolt és színezett ábrái jelölik. Néhány nyaralóépület alaprajzban. Az ábrázolt utak és ösvények vonalvezetése megfelel a mai fontosabb utcavonalaknak (kivétel a később nyitott, mesterségesen kialakított Mátyás király út). A felmérési alappontokat nagy betűk jelölik, számadatok nélkül. A jobb felső sarokban: No.68.

4. Színezett tollrajz.

Méret: 45,5×59 cm.

Irányjelző nyíl. Észak-északnyugati tájolás.

Méretarány: 1" = 24' (1 : 1728). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. 4225.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

6. Irodalom: Fodor, 1955. 154., Gál, 1981. (23).

41.

1. A budai Szabadság-hegy egy részének felmérési térképe. 1846. Lájpczig István.

2. *A Budai Svábhegy felmérésének C nevű osztálya. Felvétel 1846-ik évben Mérasztállal és Távcső Estelő műszerrel. Felvétel 1846 év Május hava 11-étől 23-ig, Lájpczig István és Laváty János mértani hallgatók vezérlete alatt. Rajzolta Lájpczig István.*

3. Mérnökhallgató által készített gyakorló térkép a mai Eötvös út vonalától délre és a Karthauzi úttól nyugatra eső területről. A domborzatot szintvonalak és színárnyalás, a fás, bokros, füves területeket fák, bokrok és fűcsomók ábrái és színezés jelölik. Az épületek alaprajzban jelennek meg. A térképen ábrázolt épületek: a Szépkilátás fogadó (Wirtshaus zur schönen Aussicht) és Eötvös József két nyaralója, a mai Eötvös út 12. sz. alatti villa és a későbbi Karthauzi-lak.

4. Színezett tollrajz.

Méret: 44,5×55,3 cm.

Irányjelző nyíl. Észak-északnyugati tájolás.

Méretarány: 1" = 24' (1 : 1728). Átlós aránymérték.

5. Ltsz. 4226.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

6. Irodalom: Fodor, 1955. 154., Gál, 1981. (24).

42.

1. A budai Szabadság-hegyről készült felmérés összesített térképe. 1846. Jancsó József.

2. Az 1846^{dik} évi, a Swáb hegyen tett gyakorlati felmérésnek egy harmadára a felmérési léptéknek kisebbített térképe. Rajzolta Jancsó József Mértanszék Segédje.

3. Az előbbieken, a 38., 40. és 41. sorszámon ismertetett „a budai Svábhegy felmérésének” A, B és C osztályában, továbbá a múzeum gyűjteményéből hiányzó D osztályban felvett térképek összesítése. Az ábrázolt területet keleten nagyjából az Istenhegy csúcsa, a Gyöngyvirág út és a Hangya utca, délen a Széchenyi-hegy északkeleti lejtője, nyugaton kb. a mai Agancs út és meghosszabbított vonala, északon a mai Istenhegyi út és Béla király út metszéspontjától húzott kelet–nyugati irányú képzeletbeli egyenes határolja. Domborzatrajz változó sűrűségű és vastagságú vízfestéses csíkozással, a szintvonalak jelölése a csíksorok közti kihagyással. Az erdők, rétek, szőlők színezéssel és térképjellel, illetve fák, bokrok és fűcsomók ábráival jelölve, az épületek alaprajzban. A jobb alsó sarokban a mai Költő utcai, azóta felhagyott kőbánya plasztikus ábrázolásban. A jobb felső sarokban: No.70.
4. Színezett tollrajz. A térkép fölött a címfelirat, alatta a szignó tollrajzú, indás és levéldíszű keretben. Kétoldalt, hasonlóan díszes, oválisra formált keretekben négy finomrajzú akvarell a Szabadság-hegy négy pontjáról dél, észak, északkelet és kelet felé nyíló kilátást ábrázolja; az alsó két kép előterében földmérő eszközökkel és műszerekkel szorgoskodó puttók.
Lapméret: 46,3×61,8 cm., térképméret: 15,6×23,4 cm. Irányjelző nyíl. Észak-északnyugati tájolás.
Méretarány: 1" = 72' (1 : 5184).
5. Ltsz. 4227.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 112., 123., 154.–155.; Hrenkó, 1978. 6. 449–450.; A Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézete által kiadott színes térképnaptár, Bp. 1979. címlap; Gál, 1981. (25).
Az épületek azonosításához: Gál, 1971. 530–535.

43.

1. A budai Szabadság-hegy egy részének térképe. 1847. Másolta: Fleischer Samu.
2. A budai Svábhegy. Másoló Fleischer Samu. 1847.
3. A 40. sorszám alatt ismertetett térkép – a felmérés B osztálya – másolata, a színezésben némi eltéréssel. A jobb felső sarokban: No.45.
4. Színezett tollrajz. A gondosan megrajzolt cím betűt egy-egy magyar címer díszíti.
Méret: 46×58 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4214.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

44.

1. A pesti Városliget térképe. 1847. Zárics István.
2. Pestii város liget' térképe. Rajzolta Zárics István I. évi m(érnök) Pesten Karácsonhó 31^{em} 1847.
3. A városligeti tó és a szomszédos, nagyjából a mai Ajtósi Dürer sor, Május 1. út, Állatkerti út és Dózsa György út által határolt területen feltüntetett az utakat, a fasorokat, az épületek és a parkosított terület alaprajzát; a növényzetet fák és bokrok ábráival és színezéssel jelöli. A városligeti tavon két szigetet ábrázol, a hozzájuk vezető hidakkal.
A jobb felső sarokban: No.124.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 39,5×55,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Észak-északkeleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4231.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: Fodor, 1955. 145.
Megjegyzés: Zárics a térképet valószínűleg nem saját felmérése alapján rajzolta, hanem más mérnökhallgatók által korábban készített lapokból másolta egybe.

45.

1. A pesti kőbányai szőlők északkeleti részének térképe. 1850. Másolta: Pech József.
2. *A pesti kőbánya melletti szőlők. Másolta Pech József. 1850.*
3. Az ábrázolt terület azonos a 31. sorszám alatt ismertetett, 4216. leltári számú térképével; ez a lap azonban nem tünteti fel a szőlőparcellák számát, viszont több helyütt fákat és facsoportokat ábrázol. A felmérési alappontokat piros tussal jelöli. A lap alján tanári láttamozás: *Vidi Petzval Profess(or). Fölötte pecsét, körirata: K. József Műegyetem Gyakorl(at)i mértan.* A jobb felső sarokban: *No.162.*
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Lapméret: 50×33,3 cm, térképméret: 27,5×29 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4233.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Irodalom: *Fodor*, 1955. 122., 145.

46.

1. Pest egész területének térképe. 1852. Szerző nélkül.
2. *Situations Plan des ganzen Hotters der königl(ichen) freyen Stadt Pest. Verfasst durch das städtische Ingenieur Amt. 1852.*
3. Az egész pesti bel- és külterület térképe. A domborzatrajz csíkozással és színezéssel, a művelési ágak – szőlők, szántók, rétek, legelők, kertek – térképjellel és színezéssel, ezenkívül részben felirattal is jelölve. A külterületen számos országút és dőlőút, az előbbieket felirattal; a pozsonyi (váci) és szolnoki vasútvonal ugyancsak felirattal. Feltünteteti a térkép a külterületen akkor még meglévő vizenyős területeket, a temetőket, a régi lóversenytér, a régi sertésistállókat, a külterületi épületeket; a belterületet vázlatos alaprajzban, a háztömbök, utcahálózat feltüntetésével ábrázolja, de utca nevek nélkül. A városrészeket eltérő színezéssel és A–F betűkkel különbözteti meg; a betűjelek magyarázata a bal felső sarokban található. Figyelemre méltó, hogy a C betű „*neu genehmigte Eintheilung*” magyarázattal a későbbi Új-Lipótvárost jelöli.
Feliratok: *Donau Strom, Margareten Insel, Städt(ische) Insel, Rákos Bach, Káposztásmegyer, Palotaer Hotter, P(uszta) St. Mihály, Czinkotaer Hotter, Kereszturer Hotter, Puszta St. Lőrincz, Gubacs, Steinbrucher alt Gebirg, Neu Gebirg, Königs Berg, Türkische Schildwache, Fesztetits Grund, Stadt Wäldchen, allgemeiner Friedhof, Wett ren Platz, Schwein Ställe, Eisenbahn nach Presburg, Eisenbahn nach Szolnok, Soroksarer Strasse, Üllöer Strasse, Kerepeser Strasse, Waitzner Strasse, Csömerer Weg, Gyömröer Fahrweg,* ezenfelül több helyütt: *Ziegel Ofen, Städtische verpachtete Gründe, privat Gründe, Einfänge.*
A térkép bal felső sarkában pecsétlenyomat, Sz. K. Pest Város Mérnöki Hivatal körirattal.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 33,7×39,8 cm.
Irányjelző nyíl. Keleti tájolás.
Méretarány: 2400 W.Kl. = 105 mm. (kb. 1 : 43200). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 421.
Átadta a Fővárosi Mérnöki Hivatal, 1899-ben.

47.

1. A budai Lipótrmező egy részének felmérési térképe. 1852. Szerző nélkül.
2. *Plan eines Theiles des Ofner Leopoldfeldes, aufgenommen im Jahre 1852, 1te Sektion.*
3. Nagyjából a mai Páfrány u., Zuhatag sor, Vörös Hadsereg útja, Bognár u., Budenz út, Kuruclesi út és a Nyéki út meghosszabbított vonala által határolt terület. A szőlők, erdők, rétek térképjellel és színezéssel, a néhány elszórt külterületi épület – kocsmák, nyaralók – alaprajzban ábrázolva. Feliratok: *Maxen Graben, Schachl, Weg nach Maria Einsiedel, Weg zur Schönen Schäferin, Wirthshaus zum grünen Jäger* (a mai Vörös Hadsereg útja 34. sz. helyén), *Lusthaus auf der Franzenshöhe* (a mai Budakeszi út 51. sz. helyén, a felmért területen kívül). A felmérési alapvonalat felirat (*Basis*) jelöli. A jobb felső sarokban: *No.180.*
4. Színezett tollrajz.

Méret: 53,5×66,3 cm.

Az irányjelző nyíl a mágneses észak felé mutat. Északkeleti tájolás.

Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880).

5. Ltsz. 4235.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

48.

1. A budai János-hegy és a Nagy Hárs-hegy nyergében fekvő Szép Juhászné vendégfogadó és környéke helyszínrajza. 1853. Pauer István.

2. *Plan der Schönen Schäferin und ihrer Umgebung. Aufgenommen im Jahre 1853. Gezeichnet v(on) Stef(an) Pauer.*

3. A mai Budakeszi út 93. sz. helyén állott Szép Juhászné vendégfogadó és a körülötte fekvő terület, nyugat felé a mai Szépjuhászné úttól nyugatra eső szántókig, északon a Nagy Hárs-hegy oldalában lévő kőbányáig. A művelési ágakat térképjellel és színezéssel, az épületeket alaprajzban ábrázolja.

Feliratok: *Linden Berg, Johannis Berg, Brunnen, Weg nach Budakesz, Wirthshaus zur Schönen Schäferin, Fussteig.*

A felmérési alappontokat számokkal és betűkkel jelöli. A bal alsó sarokban tanári láttamozás: *Vidi Steph(anus) Krusper, suppl(irender) Prof. der prakt(ischen) Geometrie im Jahre 1854.*

A jobb felső sarokban: *No.179.*

4. Színezett tollrajz.

Méret: 60×78 cm.

Az irányjelző nyíl a mágneses észak felé mutat. Észak-északkeleti tájolás.

Méretarány: 200 W.Kl. = 208 mm (1 : 1800).

5. Ltsz. 4234.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

6. Megjegyzés: a térkép a vendégfogadó épületeinek közelében talán a középkori pálos kolostor romjaihoz tartozó patkó alaprajzú kőépítményt vagy falcsonkot tüntet fel.

49.

1. A budai Városmajor és környéke felmérési térképe. 1855. Schölnaszi Lajos.

2. *Plan des Ofner Stadtmeierhofes nebst seiner Umgebung. Aufgenommen im Jahre 1855. L(udwig) Schölnaszi.*

3. A Városmajor és környéke helyszínrajza, amelyet délkeleten a mai Csaba utca vonala határol; északkeleten a térkép nagyjából a mai Fillér utca vonaláig terjedő szőlőket foglalja magában, északnyugaton kb. a mai Júlia utca mindkét irányban meghosszabbított vonala az ábrázolt terület határa; feltünteteti a térkép a Kis Sváb-hegy (a mai Martinovics-hegy) keleti és északi lejtőin fekvő szőlőket. A réteket és a szőlőket – a telekhatárok feltüntetésével – térképjellel és színezéssel, az épületeket és a parkokat alaprajzban, színezéssel és fácskák jeleivel ábrázolja. A területet átszelő Ördög-árok patakon hét fahidat és egy kőhidat tüntet fel. A régi vízivárosi temetőben térképjellel és felirattal jelzi az Alvinczi-síremléket. Az ún. Laszlovsky-vámnál a vámsorompó rajza látható.

A felmérési alappontokat A–K betűkkel jelöli. Feliratok: *Ziegelbrennerei* (nagyjából a mai Pasaréti úti Vasas-pálya helyén), *Friedhof, Alvinci, Laszlovski Linie, Teufels Graben, Baumschule, Kleiner Schwabenberg.*

A bal alsó sarokban tanári láttamozás: *Vidi Steph(an) Krusper suppl(irender) Prof. der prakt(ischen) Geom(etrie).* 1856. A jobb felső sarokban: *No.192.*

4. Színezett tollrajz. Ceruzával rajzolt fókialózat.

Méret: 55×77 cm.

Az irányjelző nyíl a mágneses észak felé mutat. Északkeleti tájolás.

Méretarány: 240 W.Kl. = 157 mm (kb. 1 : 2900). Vonalas aránymérték.

5. Ltsz. 4236.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

6. Irodalom: A Magyar Néphadsereg Térképészeti Intézete által 1979-re kiadott színes térképnaptár, (november).

50.

1. A budai Martinovics-hegy északnyugati lejtőjének és környékének felmérési térképe. 1855. Szerző nélkül.

2. *Plan eines Theiles des Schwabenberges aufgenommen im Jahre 1855. I. Sektion.*

3. Nagyjából a mai Gaál József út, Alma u., Temes u., nyugaton pedig a mai Józsa Béla út észak és dél felé meghosszabbított vonala által határolt terület térképe, amely magában foglalja a régi vízivárosi temető egész területét. A művelési ágak – szőlők, rétek – színezéssel és térképjellel, a temető ugyancsak térképjellel, az épületek alaprajzban, a telekhatárok feltüntetésével. Feliratok: *Strasse von Budakesz, Friedhof, Alvinczi Grab, Mauth(aus), Wirthshaus zum Einsiedler, Schwabenberg, Klein Schwabenberg*.
A jobb felső sarokban: No.191.
A–K felmérési alappontok.
4. Részben színezett tollrajz.
Méret: 58×67 cm.
Égtájjelzés nélkül. Észak-északkeleti tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880). Vonalas aránymérték.
5. Ltsz. 12854.
Cholnoky Jenő ajándéka, 1918-ban.
6. Megjegyzés: A térkép összetartozik a 12855. és 12857. leltári számú (51. és 52. sorszámon ismertetett) lappal. A felmért területek egymáshoz kapcsolódnak, a felmérési alappontok azonosak.

51.

1. A budai Városmajortól északra fekvő szőlők felmérési térképe. 1855. Szerző nélkül.
2. *Plan der Weingarten ober den Ziegelöfen nordlich vom Stadtmayerhofe, aufgenommen im Jahre 1855. II^{te} Sektion.*
3. A mai Pasaréti út elején állott téglaegetők és a fölöttük elterülő szőlők helyszínrajza, kb. a mai Szilágyi Erzsébet fasor, Lórántffy Zs. u., Fillér u. és a Júlia u. meghosszabbított vonala által határolt területen. A művelési ágakat térképjellel, a fasorokat fácskák rajzával, az épületeket alaprajzban ábrázolja. A térkép feltünteti a telekhatárokat, az Ördög-árok patakot, a rajta átvezető hidakkal együtt. A vízivárosi temetőben az Alvinczi síremléket felirat (*Alvinczi Grabmal*) jelöli. További felirat: *Ziegelschlag*. A felmérési alappontok betűkkel jelölve. A jobb felső sarokban: No.191.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 57,5×67,5 cm.
Az irányjelző nyíl a mágneses észak felé mutat. Észak-északkeleti tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880). Vonalas aránymérték.
5. Ltsz. 12855.
Cholnoky Jenő ajándéka, 1918-ban.
6. Megjegyzés: A térkép összetartozik a 12854. leltári számú és a 12857. leltári számú (50. és 52. sorszámon ismertetett) lappal. A felmért területek egymáshoz kapcsolódnak, a felmérési alappontok azonosak.

52.

1. A budai Városmajor és környéke felmérési térképe. 1855. Szerző nélkül.
2. *Plan des Stadtmayerhofes sammt seiner Umgebung, aufgenommen im Jahre 1855. III. Sektion.*
3. Nagyjából a mai Gaál József út, Csaba-u., Krisztina krt., Retek-u., Fillér-u. és az Acsádi I. u. meghosszabbított vonala által határolt terület helyszínrajza. A szőlők térképjellel, a rétek *Ws* (Wiese) felirattal, az épületek alaprajzban, a telekhatárok feltüntetésével. A fásított területeket és a fasorokat fácskák rajza jelöli. Az Ördög-árok patakon átvezető hidak feltüntetve. Feliratok: *Klein Schwabenberg, Teufels Graben, Stadtmayerhof Gasse, Strasse nach Budakesz*. A–K betűkkel jelölt felmérési alappontok. A felmért területen kívül eső helyőrségi templom tornya mint tájékozási pont térképjellel és ceruzával írt felirattal (*Garn.*) jelölve.
4. Részben színezett tollrajz.
Méret: 57,5×67,5 cm.
Az irányjelző nyíl a mágneses észak felé mutat. Észak-északkeleti tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880). Vonalas aránymérték.
5. Ltsz. 12857.
Cholnoky Jenő ajándéka, 1918-ban.
6. Megjegyzés: A térkép összetartozik a 12854. és 12855. leltári számú (50. és 51. sorszámon ismertetett) lappal. A felmért területek egymáshoz kapcsolódnak, a felmérési alappontok azonosak.

53.

1. A budai Martinovics-hegy egy részének felmérési térképe. 1856. Szerző nélkül.
2. *Plan eines Theiles des kleinen Schwabenberges, aufgenommen im Jahre 1856.*
3. Az egykori Kis Sváb-hegy déli és keleti lejtőjének kb. a mai Istenhegyi út, Kékgolyó u., Krisztina krt. és a Csaba-u. meghosszabbított vonala által határolt része. A rétek és a szőlők színezéssel és térképjellel ábrázolva, a telekhatárok feltüntetésével. A beépített terület pirossal színezve, épületalaprajzok nélkül. A felmérési alapvonal a, b, c betűkkel és felirattal (*basis*), a felmérési alappontok A–F betűkkel jelölve. A lap alján, a felmért területen kívüli tájékoztató pontként a helyőrségi templom tornya ábrával és *Garn. Th.* felirattal jelölve.
Feliratok: *General Wiese, Stadt Mayerhof, Stadt Meyerhof Gasse, Weg auf den Schwabenberg, Klein Schwabenberg.*
A jobb felső sarokban: *No.201.*
4. Színezett tollrajz.
Méret: 57×66 cm.
Írányjelző nyíl. Nyugat-délnyugati tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880). Vonalas aránymérték.
5. Ltsz. 12856.
Cholnoky Jenő ajándéka, 1918-ban.

54.

1. A budai Rókus- és József-hegy egy részének felmérési térképe. 1857. Szerző nélkül.
2. *Plan eines Theiles des Rochus u(nd) Josefsberges bei Ofen, aufgenommen im J(ahre) 1857. 1. Section.*
3. Nagyjából a mai Lővőház u., Alvinczi út, Felvinczi út, Kisrókus u., Keleti Károly u. mentén lévő beépített terület (nyugaton és északon kb. a Kapor-u., Tulipán u., Bimbó út vonaláig) és a körülöttük lévő szőlők és rétek helyszínrajza. A művelési ágak – szőlők, rétek – színezéssel és térképjellel, a beépített terület – telekhatárokkal, de házalaprajzok nélkül – színezéssel jelölve. Utcák, dűlőutak.
A, B, C, D, H, K betűkkel, valamint *Spitalthurm* (a régi Szent János kórház kápolnájának tornya), *Francisk(aner) Thürme* (az országúti ferencesek templomának tornyai) és *Kalvarien Thurm* (a rózsadombi Kálvária – Szent sír – kápolna tornya) feliratokkal jelölt felmérési alappontok, illetve tájékoztató pontok, az utóbbiak mindegyike a felmért területen kívül esik.
4. Színezett tollrajz.
Méret: 57,7×70 cm.
Égtájjelzés nélkül. Észak-északnyugati tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (kb. 1 : 2880). Vonalas aránymérték.
5. Ltsz. 4237.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Megjegyzés: A térkép összetartozik a 4238. leltári számú, 55. sorszámon ismertetett lappal: a felmért területek kapcsolódnak egymáshoz, a felmérési alappontok azonosak.

55.

1. A budai Rókus- és József-hegy egy részének felmérési térképe. 1857. Szerző nélkül.
2. *Plan eines Theiles des Rochus u(nd) Josefsberges bei Ofen aufgenommen im J(ahre) 1857. 2. Section.*
3. A mai Rózsadomb egy része, (keleten a mai Mártírok útja, délen a Keleti Károly u., Ady Endre u., Sólyom László u., északon a Rómer Flóris u., Apostol u., Veronika u., Bólyai u., nyugaton kb. a Pajzs u. vonala, illetve az ezen utcavonalak mentén fekvő szőlők által meghatározható terület) helyszínrajza. A szőlők térképjellel és színezéssel, az épületek alaprajzban ábrázolva. Dűlőutak. C, G, H, K betűkkel és *Kalvarian Thurm, Moschée* (Gül Baba türbe), *Franciscaner Thürme, Spitalthurm* feliratokkal jelölt felmérési alappontok, illetve tájékoztató pontok (az utóbbiak a felmért területen kívül esnek).
4. Színezett tollrajz.
Méret: 57,5×68,7 cm.
Égtájjelzés nélkül. Észak-északnyugati tájolás.
Méretarány: 200 W.Kl. = 130 mm (1 : 2880). Vonalas aránymérték.

5. Ltsz. 4238.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.
6. Megjegyzés: A térkép összetartozik a 4237. leltári számú, 54. sorszámon ismertetett lappal: a felmért területek egymáshoz kapcsolódnak, a felmérési alappontok azonosak.

56.

1. A budai Városmajor felmérési térképe. 1858. Szerző nélkül.
2. K. K. 12-tes Genie Bataillon. Aufnahms-Plan der Unterofficiere und Zeichenschüler des obigen Bataillons. Militärjahr 1858.
3. Nagyjából a mai Csaba u., a Városmajor utca páros oldalán álló házak mögötti domboldal, az Acsádi I. u. meghosszabbított vonala, a Szilágyi Erzsébet fasor és a Trombitás út által határolt terület helyszínrajza. Domborzatábrázolás csúszással, a major északi részén szintvonalakkal is. Feltünteti a helyszínrajz a majort átszelő Ördög-árok patakot és a rajta átvezető hidakat, a fasorokat, a ligetes területeket, a mai Fogaskerekű kocsisíne helyén állott körhintát és az egykori Daun-nyaralót is, a mai Városmajor u. 59. sz. helyén. A művelési ágakat térképjellel és színezéssel, az épületeket és a parkokat részletes alaprajzban ábrázolja, a telekhatárok feltüntetésével.
Feliratok: *Kleiner Schwaben Berg, Teufels Graben, Stadtmeyer Hof, Stadtmeyerhof Gasse, Obst- und Ziergarten, Gemüsegarten, Obstgarten, Baumschule, Ringelspiel, Kalt Wasser Heil Anstalt, Gasthaus zum Einsiedler, von Ofen nach Buda-Kesz.*
A jobb alsó sarokban láttamozás: *Ofen am 26ten October 1858. Gesehen! Ermuchay (?) Oberl(eutnant).*
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Méret: 55,7×64 cm.
Íránykereszt. Délnyugati tájolás.
Méretarány: 1 W.Z. = 15 W.Kl. (az átlós aránymértéken: 60 W.Kl. = 105 mm. (1 : 1080).
5. Ltsz. 284.
Átadta a Fővárosi Levéltár, 1897-ben.

57.

1. Óbuda térképe. 1860. Szerző nélkül.
2. Cím nélkül.
3. Óbuda egész területének térképe; a lap bal alsó negyedére Buda területének egy része (Mátyás-hegy, Gugger-hegy, Alsó és Felső Kecse-hegy) is rákerült. A domborzatot csúszás, az óbudai területen lévő patakokat és mocsarakat – még szabályozás előtti állapotukban – és a művelési ágakat színezés jelöli. A beépített területet részletesen ábrázolja, az utcák, telekhatárok, házalaprajzok feltüntetésével. A külterületen álló épületek – malmok, kocsmák, téglalegetők, selyemfonó stb. – ugyancsak alaprajzban. Az utcanevek és a telekszámok nincsenek feltüntetve.
Feliratok: *Linden Berg, Drei Hotter Berg, Neustift Berg, Obere Gais Berg, Untere Gais Berg, Guger Berg, St. Donatus Kapelle, Radl Wirthshaus, Seiden Filatur, Z(iegel) O(fen), Kl(cin) Mariazell, Inv(aliden) H(aus), Wach H(aus), Artillerie Depot.* Az óbudai kálvária stációit keresztek jelölik.
A hátlapon: *Buda sz. k. főváros közönségének ajánlja Budán 860 20/11 Kimnach Károly.*
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret.
Méret: 23×31 cm.
Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 251.
Átadta a Fővárosi Levéltár, 1897-ben.

58.

1. A budai krisztinavárosi Horváth telkek helyszínrajza. 1864. Varásdy Lipót.
2. *Szabad kir. Buda főváros Krisztina városában 541/a, 542/a hrsz. (222 régi ház és 91 új házszám), valamint h. r. sz. 536/b számok alatt fekvő Ngos Szt. Györgyi Horváth László és Ngos Horváth Ágoston urakat illető ház és kerti telkeiknek terve. Kelt Budán, 1864^{ik} Május 10^{kén}, Varásdy Lipót, Buda város főmérnöke.*

3. A mai Krisztina krt., Mikó u., Attila út, Alagút u. által határolt terület helyszínrajza, az egyes telkek határainak és méretének feltüntetésével. Az épületek alaprajzban. A területet átszelte az akkor még befedetlen Ördög-árok, amelyen a Mikó utca vonalában híd vezetett át. A helyszínrajz feltünteti a Horváth telkekkel szomszédos telkek tulajdonosainak nevét.
Feliratok: *Nyári Színház, Alagút, Alagúthoz vezető fő út, János utca, Kert utca, Fő utca, Oskola utca, Templom utca, Krisztinavárosi templom, plébánia, Iskola, Várba vezető út, Vérmező.*
4. Színezett tollrajz.
Méret: 53,4×74,5 cm.
Égtájjelzés nélkül. Délnyugati tájolás.
Méretarány: 60 W.Kl. = 187 mm (kb. 1 : 608). Átlós aránymérték.
5. Ltsz. 1097.
Vétel Kun S.-tól, 1904-ben.

59.

1. Pest és Buda egy részének térképe. 1866/67. A szerző neve olvashatatlan.
2. *Pest és Buda.*
3. A pesti oldalon nagyjából a mai Balzac u., Rottenbiller u., Mező Imre út, Hámán Kató út vonala, a budai oldalon a Rózsadomb, Martinovics-hegy, Nap-hegy, valamint a Gellért-hegy déli lejtője által határolt terület vázlatos térkép-rajza, az utcahálózat feltüntetésével. A térkép a 60. sorszám alatt ismertetett, 4230. leltári számú lappal azonos területet ábrázol, de kevésbé kidolgozott módon: hiányoznak róla az utcanevek, a betű- és számjelek. Színezése is befejezetlennek látszik. A jobb alsó sarokban festékfolt fedí a szerző nevét.
Tanári láttamozás: *Szunyoghy Tivadar segédtanár.* A jobb felső sarokban pecsétlenyomat, körirata: *K(irályi) József Műgyetem Gyakorl(ati) Mértan.*
4. Színezett tollrajz. Festékfoltos.
Méret: 34,2×52 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4229.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

60.

1. Pest és Buda egy részének térképe. 1869. Szily Jenő.
2. *Pest – Buda. Szily Jenő, 1869.*
3. A pesti oldalon nagyjából a mai Balzac u., Rottenbiller u., Mező Imre út, Hámán Kató út vonala által határolt terület, a budai oldalon a Rózsadomb, a Martinovics-hegy, a Nap-hegy, valamint a Gellért-hegy déli lejtője által közrefogott terület vázlatos térkép-rajza, az utcahálózat feltüntetésével. A középületek élénkpiros színnel kiemelt alaprajzban. Magyar utcanevek. A bal alsó sarokban a városrészeket jelölő betűk, illetve számok magyarázata, a jobb alsó sarokban a középületeket jelölő számok magyar nyelvű magyarázata.
Tanári láttamozás: *Roller Márton (tanár) s(egéd),* fölötte pecsétlenyomat, körirata: *K(irályi) József Műgyetem Gyakorl(ati) Mértan.*
4. Színezett tollrajz. Vonalas keret. Festék- és vízfoltos.
Méret: 34,5×50 cm.
Égtájjelzés nélkül. Keleti tájolás.
A méretarányt nem jelöli.
5. Ltsz. 4230.
Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

61.

1. A budai Városmajor és környéke részletes térképe. 1871. Eberling István.
2. *A budai Városmajor térképe. Eberling István. 1871.*
3. Nagyjából a mai Istenhegyi út, Kékgolyó u., Krisztina krt., Retek u., Fillér u. és a Nagyajtai u. meghosszabbított

vonala által határolt terület térképe, az utak, utcák és díőutak feltűntetésével. A művelési ágakat (a szőlőket, réteket) térképpel és színezés, a fasorokat és a fásított területeket fácskák ábrái jelölik, az épületek alaprajzban, a vízivárosi temetőben egyes síremlékek távlati rajzban jelennek meg.

Feliratok: *Tégla vető, Ördög Árok, Budakeszi út, Városmajor utca, Kis Svábhegy.*

A bal alsó sarokban: *Láttam Klimm tanársegéd.* Mindkét felső sarokban egy-egy pecsétlenyomat, azonos körirattal: *József Műgyetem Gyakorl(ati) Mértan.*

4. Színezett tollrajz. A széleken vízfesték-ecsetnyomok.

Méret: 44,7×59 cm.

Égtájjelzés nélkül. Északi tájolás.

A méretarányt nem jelöli.

5. Ltsz. 4228.

Vétel Wachtel Gyulától, 1910-ben.

RÉGI MÉRTÉKEGYSÉGEK

1* = 1 bécsi öl (Wiener Klafter, Orgya Viennensis) = 1,896 m

1' = 1 bécsi láb (Wiener Fuß, Pes Viennensis) = 0,316 m

1" = 1 bécsi hüvelyk (Wiener Zoll, Pollex Viennensis) = 0,0263 m

1 Toise (régii francia hosszsmérték) = 1,949 m

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

BFL	Budapest Főváros Levéltára
Bp.	Budapest
BTM	Budapesti Történeti Múzeum
cm	centiméter
Com., Cottus, Cottu	Comitatus, Comitatu
cs.	csomó
del.	delincata, delineavit
Div.	Divisio
évf.	évfolyam
H., Hun., Hung.,	Hungaria, Hungariae
I. Incl.	Inclutum, Inclutam, Inclyti, Inclyto
Jur.	Juratus, Juratum, Jurati, Jurato
k.	körül
K. F.	Königliche(n) Freistadt
K.K.	Kaiserliche(n) Königliche(n)
Kön.	Königliche(n)
lt.	levéltár(a)
Ltsz.	leltári szám
M.K., m. kir.	Magyar Királyi
mm	milliméter
m. p.	manu propria
OL	Magyar Országos Levéltár
Org. Vien.	Orgya Viennensis
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
P.P.	Patrum
Prof.	Professor
R.	Regnum, Regni
St.	Sankt
Sz.	Szent
Sz.K.	Szabad Királyi
TBM	Tanulmányok Budapest Múltjából
u.	utca
W.Kl.	Wiener Klafter
W.Z.	Wiener Zoll

IRODALOMJEGYZÉK

- Bácskai, 1975.
 Bácskai Vera. Bp. 1975.
 Borbély, 1936.
 Borbély Andor: Kéziratos ábrázolások Buda visszafoglalásáról. TBM V. (1936.) 132–141.
 Budapest története, III.k., 1975.
 Nagy Lajos és Bónis György: Budapest története a török kiűzésétől a márciusi forradalomig. Szerk. Kosáry Domokos. Budapest története. III. Bp. 1975.
 Domanovszky, 1929.
 Domanovszky Sándor: József nádor iratai. II. Bp. 1929.
 Fodor, I. 1952.
 Fodor Ferenc: A magyar térképírás története. I. Bp. 1952.
 Fodor, II. 1953.
 Fodor Ferenc: A magyar térképírás története. II. Bp. 1953.
 Fodor, 1953.
 Fodor Ferenc: Balla Antal élete és műszaki munkássága. Bp. 1953.
 Fodor, 1955.
 Fodor Ferenc: Az Institutum Geometricum. Bp. 1955.
 Gál, 1971.
 Gál Éva: A budai hegyvidék újkori beépülésének kezdetei. = Történelmi Szemle XIV. évf. (1971.) 515–538.
 Gál, 1978.
 Gál Éva: Térkép a Zichyek Óbudájáról. = Geodézia és Kartográfia, 30. évf. (1978.) 4. szám, 282–286.
 Gál, 1981.
 Régi térképek Pest-Budáról és környékéről. Kiállítás a BTM kéziratos térképeiből. A kiállítást rendezte és a bevezetőt írta Gál Éva.
 Gál, 1988.
 Gál Éva: Pest város 1758. évi térképe. TBM XXII. (1988.) 483–492.
 Hrenkó, 1978. 4.
 Hrenkó Pál: Gondolatok a Zichyek Óbudai térképe kapcsán. = Geodézia és Kartográfia. 30. évf. (1978.) 4. szám, 286–293.
 Hrenkó, 1978. 6.
 Hrenkó Pál: Térképi díszítőrajzok, szakmatörténeti adalékok. = Geodézia és Kartográfia. 30. évf. (1978.) 6. szám, 441–451.
 Hrenkó, 1980.
 Hrenkó Pál: Horváth Ádám földmérő munkássága. = Földrajzi Közlemények. Új folyam XXVIII. (CIV.) kötet, (1980) 114–122.
 Károlyi–Wellmann, 1936.
 Károlyi Árpád: Buda és Pest visszafoglalása 1686-ban. Második kiadás. Átdolgozta: Wellmann Imre. Bp. 1936.
 Nagy, 1957.
 Nagy Lajos: Pest város mezőgazdasága a XVIII. században. TBM XII. (1957.) 133–191.
 Nagy, 1961.
 Nagy Lajos: Pest város XVII. század végi topográfiájának forrásai. TBM XIV. (1961.) 161–210.
 Pásztor, 1940.
 Pásztor Mihály: A 150 éves Lipótváros. Bp. 1940.
 Rómer, 1873.
 Rómer Flóris: A régi Pest. Bp. 1873.
 Schoen, 1946.
 Buda, Óbuda, Pest 1800 előtt. Budapest Székesfőváros Történeti Múzeuma kiállítása [Katalógus. Összeállította: Schoen Arnold.] Bp. 1946.
 Schoen, 1948.
 Fővárosunk 1800–1873 között. Budapest Székesfőváros Történeti Múzeuma kiállítása [Katalógus. Összeállította: Schoen Arnold.] Bp. 1948.
 Tóth, 1956.
 Tóth Andrásné: A mérnöki szervezet kialakulásának előzményei Budán és Pesten. TBM XI. (1956.) 77–95.

NÉVMUTATÓ

Balla Antal	21	Schöllnaszt Lajos	49
Blasekovich Márkus	35	Schvarcz Adolf	40
Braunmüller Sándor	39	Simm Ferenc	24
Braxatoris Dániel	32, 33, 34	Szily Jenő	60
Doleschall Sámuel	18, 19	Szunyoghy Tivadar	59
Eberling István	61	Tenczer Ferenc	30
Egendorfer József	24	Varásdy Lipót	58
Ekert Xavér	20	Vásárhelyi Pál	26
Eklér József	26	Verboom	6
Ermuchay(?) főhadnagy	56	W.I. (monogramm)	3
Fleischer Samu	43	Waczpaur Lénárd	14
Friwisz Antal	29	Zárics István	44
Gáspár Imre	28	Zernek Lajos	38
Hainits Frigyes	22		
Hayek Ignác	25		
Hild János	23		
Hirsch ezredes	25		
Homolka József	7, 8		
Horváth Ádám	18, 19		
Jancsó József	42		
Kelcz József	15		
Kierchschläger Ferdinánd	23		
Kimnach Károly	57		
Klimm tanársegéd	61		
Krusper István	48, 49		
Kudlik József	31		
Lájpóczig István	41		
Laváty János	41		
Magyar János	40		
Medrano	6		
Milanes főhadnagy	27		
Mócsy Béni	36, 37		
Motsy György	28		
Pauer István	48		
Pech József	45		
Petzelt József	30, 31, 32		
Petzval József	45		
Preiszer József	38		
Rabatta főhadbiztos	8		
Roller Márton	60		
Ruttkay Dániel	16		
Ruttkay Mihály	11, 15		
Salamon Ferenc	8		

TOPOGRÁFIAI MUTATÓ

Békásmegyer	16
Buda – egész terület	17
– Vár	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 17, 20, 22, 27, 59, 60.
– Víziváros	8, 9, 12, 13, 17, 20, 22, 27, 59, 60.
– Tabán	8, 9, 12, 13, 17, 22, 26, 27, 59, 60.
– Országút	12, 13, 17, 22, 47, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 59, 60, 61.
– Újlak	12, 13, 17, 22.
– Krisztinaváros	17, 22, 27, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 48, 49, 50, 52, 53, 56.
– hegyvidék	12, 13, 15, 17, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 61.
– I. kerület	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 17, 20, 22, 26, 52, 53, 54, 59, 60.
– II. kerület	1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 13, 17, 22, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 59, 60, 61.
– III. kerület	12, 13, 17, 21, 22, 57.
– XI. kerület	1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 22, 26, 33, 34, 53, 54, 59, 60.
– XII. kerület	1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 13, 15, 17, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 49, 50, 52, 53, 56, 61.
Buda és Pest	1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 13, 17, 59, 60.
Budakalász	16, 19, 28
Csepel-sziget	1, 2, 3, 4, 14, 17, 21, 26.
Margit sziget	1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 13, 14, 17, 21, 22, 24, 46, 57, 59, 60.
Nagykovácsi	11, 15, 18
Óbuda	2, 12, 13, 17, 57.
Perbál	11
Pest – egész terület	14, 21, 46
– Belváros	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 17, 21, 23, 25, 26, 46, 59, 60
– Ferencváros	14, 17, 21, 23, 25, 26, 46, 59, 60
– Józsefváros	14, 17, 21, 23, 25, 46, 59, 60
– Lipótváros	21, 23, 25, 46, 59, 60
– Terézváros	14, 17, 21, 23, 24, 25, 29, 46, 59, 60
– Kőbánya	14, 21, 23, 30, 31, 45, 46
– Városliget	24, 35, 36, 37, 44, 46
– V. kerület	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 17, 21, 23, 25, 26, 46, 59, 60
– VI. kerület	14, 17, 21, 23, 25, 29, 31, 46, 59, 60
– VII. kerület	14, 17, 21, 23, 25, 46, 59, 60
– VIII. kerület	14, 17, 21, 23, 25, 46, 59, 60
– IX. kerület	14, 17, 21, 23, 25, 26, 46, 59, 60
– X. kerület	14, 21, 30, 31, 45, 46.
– XIII. kerület	14, 17, 21, 24, 25, 46, 59, 60
– XIV. kerület	14, 17, 21, 32, 35, 36, 37, 44, 46
Pesthidegkút	15
Piliscsaba	11
Solymár	15

LELTÁRI SZÁMOK MUTATÓJA

Lanfranconi 328	7
Lanfranconi 331	8
251	57
284	56
414	25
415	10
418	17
421	46
422, 423	23
424	27
425	20
426	14
428	22
1097	58
1182	21
4184	4
4185	5
4214	43
4215	39
4216	30
4217	32
4218	31
4219	34
4220	33
4221	36
4222	35
4223	37
4224	38
4225	40
4226	41
4227	42
4228	61
4229	59
4230	60
4231	44
4233	45
4234	48
4235	47
4236	49
4237	54
4238	55
4436	12
5164	24

12854	50
12855	51
12856	53
12857	52
15725	3
16673	1
17046	13
19321	29
20190	2
23176	9
52.37.1.	26
73.263.1.	15
77.316.1.	6
79.3.1.	11
79.4.1.	16
79.5.1.	18
79.6.1.	19
79.7.1.	28

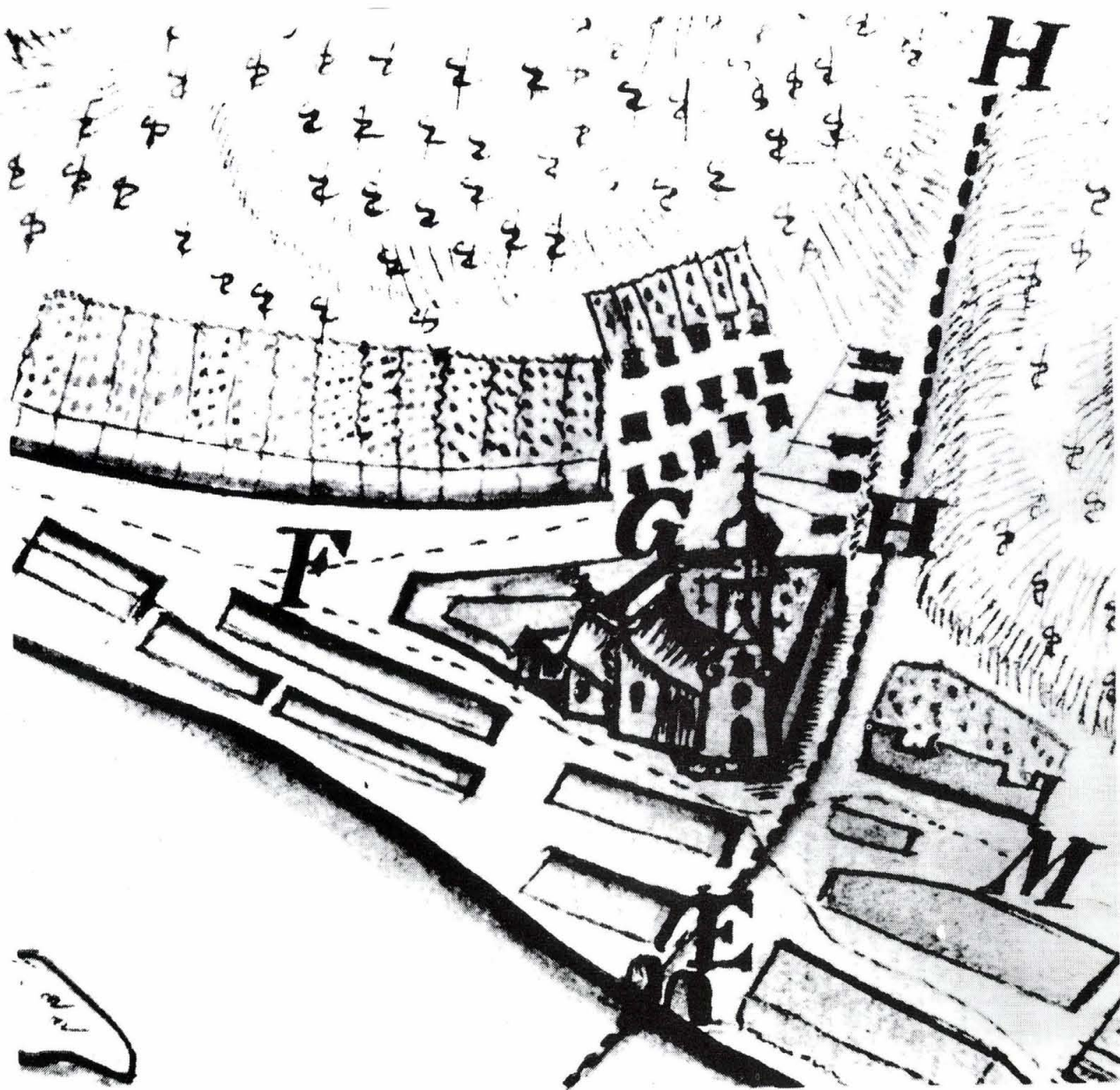
KÉPJEGYZÉK

1. Az 1686-os budai ostrom helyszínrajza. (Kat. 2.)
 2. *I.W.* 1686-os helyszínrajzának részlete. (Kat. 3.)
 3. *Verboom*: Az 1686-os budai ostrom helyszínrajza. (Kat. 6.)
 4. *Homolka József*: Budavár 1687-ben. (Kat. 8.)
 5. Pest város térképe a XVIII. sz. elején. (Kat. 10.)
 6. *Ruttkay Mihály*: Nagykovácsi, Perbál és Piliscsaba vitás határa 1759-ben. (Kat. 11.)
 7. Buda és Óbuda egy része 1760 körül. (Kat. 13.)
 8. Az 1760 körül keletkezett Buda és Óbuda térkép második példányának részlete: az újlaki templom és környéke. (Kat. 12.)
 9. *Waczpaur* 1763-as térképének részlete: Pest fallal körülvett belvárosa és a külvárosok. (Kat. 14.)
 10. *Ruttkay Dániel*: A Békásmegyer és Budakalász közti vitás határ 1767-ben. (Kat. 16.)
 11. *Horváth Ádám*: Nagykovácsi 1783-ban. (Kat. 18.)
 12. *Horváth Ádám*: Budakalász 1783-ban. (Kat. 19.)
 13. *Ekert Xavér*: A budai Vár és a Víziváros egy része 1780 körül. (Kat. 20.)
 14. *Balla Antal*: Pest egész területe 1785 körül. (Kat. 21.)
 15. *Balla Antal* térképének részlete: címfelirat, allegorikus ábrázolásokkal. (Kat. 21.)
 16. *Egendorfer József*: A pesti külterület északi része. 1811. (Kat. 24.)
 17. *[Eklér József]*: Az álló és zajló jég helyzete a pest-budai alsó Duna-szakaszon 1815 decemberében. (Kat. 26.)
 18. A budai Vár körüli glacis telkek 1818-ban. (Kat. 27.)
 19. *Braxatoris Dániel*: A budai Sas-hegy szintvonalterve. 1843. (Kat. 33.)
 20. *Preiszer József*: A budai Sváb-hegy felmérésének A osztálya. 1846. (Kat. 38.)
 21. *Jancsó József*: A budai Sváb-hegy felmérésének összesítése. 1846. (Kat. 42.)
 22. *Zárics István*: A pesti Városliget. 1846. (Kat. 44.)
 23. A budai Városmajor felmérése. 1858. (Kat. 56.)
 24. Óbuda bel- és külterülete. 1860. (Kat. 57.)
- A borítón a 14. számú kép részlete látható.*

ABBILDUNGEN

1. Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. (Kat. 2.)
2. *I.W.*: Situationsplan der Belagerung der Festung Ofen. 1686. Detail. (Kat. 3.)
3. *Verboom*: Plan der durch die kaiserlichen Armeen am 2ten September 1686 eingenommenen Stadt Ofen. (Kat. 6.)
4. *Homolka, J.*: „Ofen im Monate Jänner 1687...” (Kat. 8.)
5. Plan der königlichen Freistadt Pest. Um 1710. (Kat. 10.)
6. *Ruttkay, M.*: Karte der umstrittenen Grenzlinie zwischen den Dörfern Nagykovácsi, Piliscsaba und Perbál. 1759. (Kat. 11.)
7. Karte der königlichen freien Hauptstadt Ofen und eines Teiles des Marktes Altofen. Um 1760. (Kat. 13.)
8. Ausschnitt aus der Karte der königlichen freien Hauptstadt Ofen und eines Teiles des Marktes Altofen. Um 1760. (Kat. 12.)
9. Ausschnitt aus der Karte von *Waczpaur* (Kat. 14.)

10. *Ruttkay, D.*: Karte der umstrittenen Grenzlinie zwischen den Dörfern Békásmegyer und Budakalász. 1767. (Kat. 16.)
 11. *Horváth, A.*: Urbarialkarte des Dorfes Nagykovácsi. 1783. (Kat. 18.)
 12. *Horváth, A.*: Urbarialkarte des Dorfes Budakalász. 1783. (Kat. 19.)
 13. *Ekert, X.*: „Plan von einem Theil der Festung Ofen nebst Glacis...”. Zwischen 1777 und 1784. (Kat. 20.)
 14. *Balla, A.*: Karte des gesamten Territoriums der königlichen Freistadt Pest. Um 1785. (Kat. 21.)
 15. Ausschnitt aus der Karte von *Balla*: Titel mit allegorischen Abbildungen (Kat. 21.)
 16. *Egendorfer, J.*: „Oeconomische Aufnahme von der Gegend bei Pest”. 1811. (Kat. 24.)
 17. (*Eklér, Josef*): „Situation des Eis Stosses auf dem Donau Strome im December 1815. Copirt im Monate May 1832”. (Kat. 26.)
 18. „Plan der Stadt und Festung Ofen”. 1818. (Kat. 27.)
 19. *Braxatoris, D.*: Karte des Reliefs des Ofner Adlerberges. 1843. (Kat. 33.)
 20. *Preiszer, J.*: Aufnahmekarte eines Theiles des Ofner Schwabenberges. Sektion A. 1846. (Kat. 38.)
 21. *Jancsó, J.*: Karte des Ofner Schwabenberges. Sektion A, B, C, D. 1846. (Kat. 42.)
 22. *Zárics, St.*: Aufnahmekarte des Pester Stadtwäldchens. 1847. (Kat. 44.)
 23. Aufnahmekarte des Stadtmeierhofes in Ofen. 1858. (Kat. 56.)
 24. Karte von Altofen. 1860. (Kat. 57.)
- Auf dem Umschlag sieht man einen Teil des Bildes No. 14.*

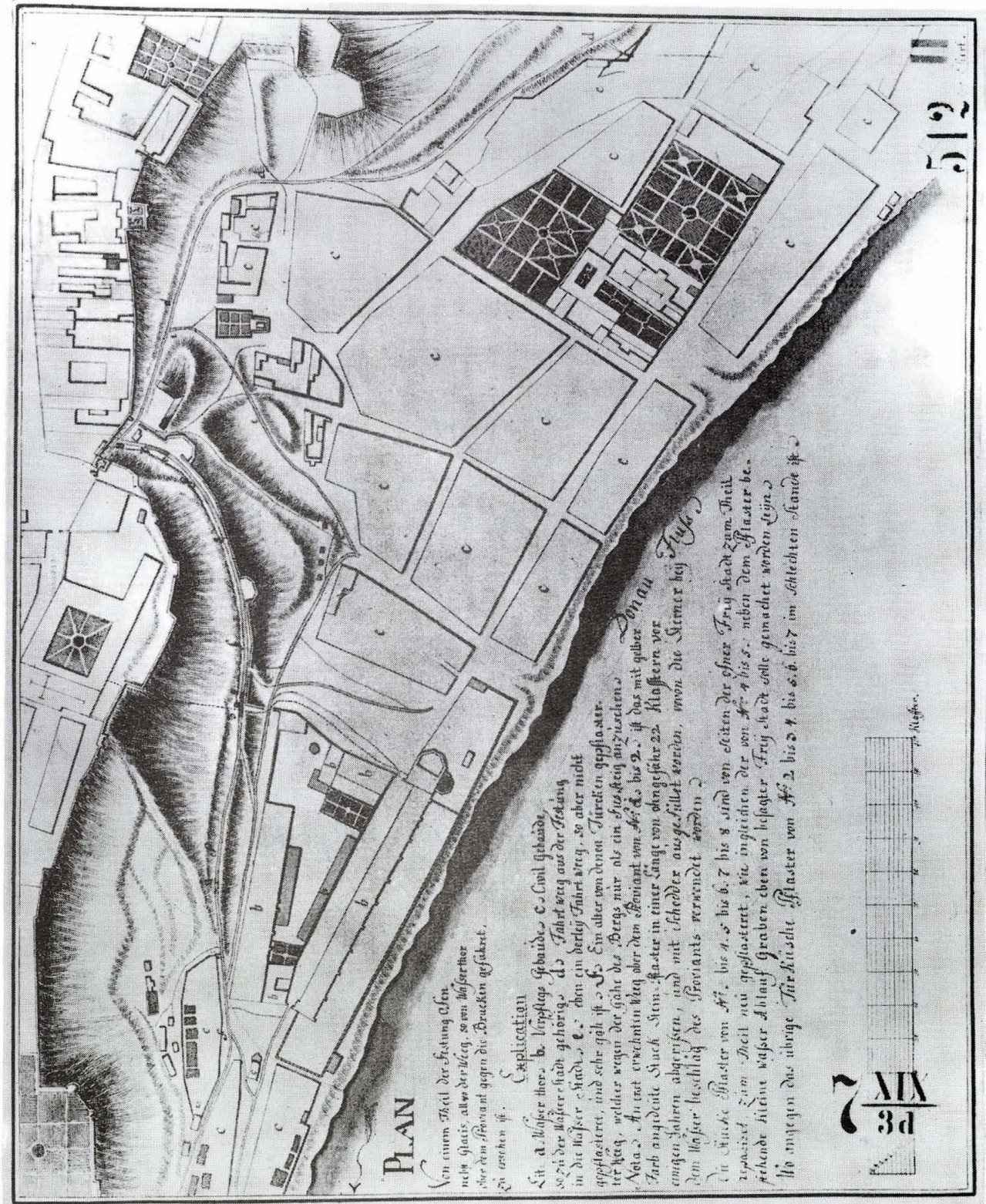

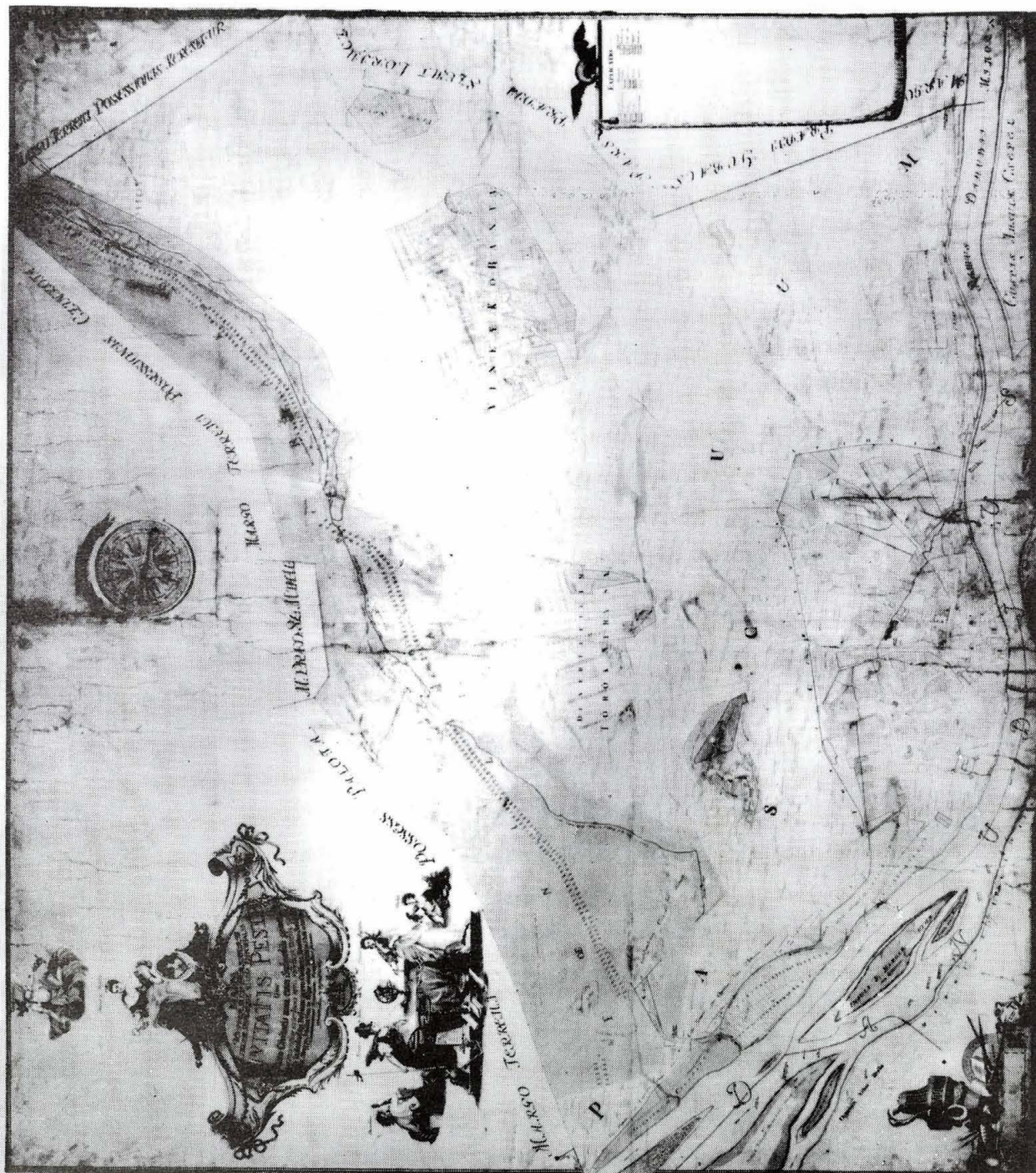
8. kép

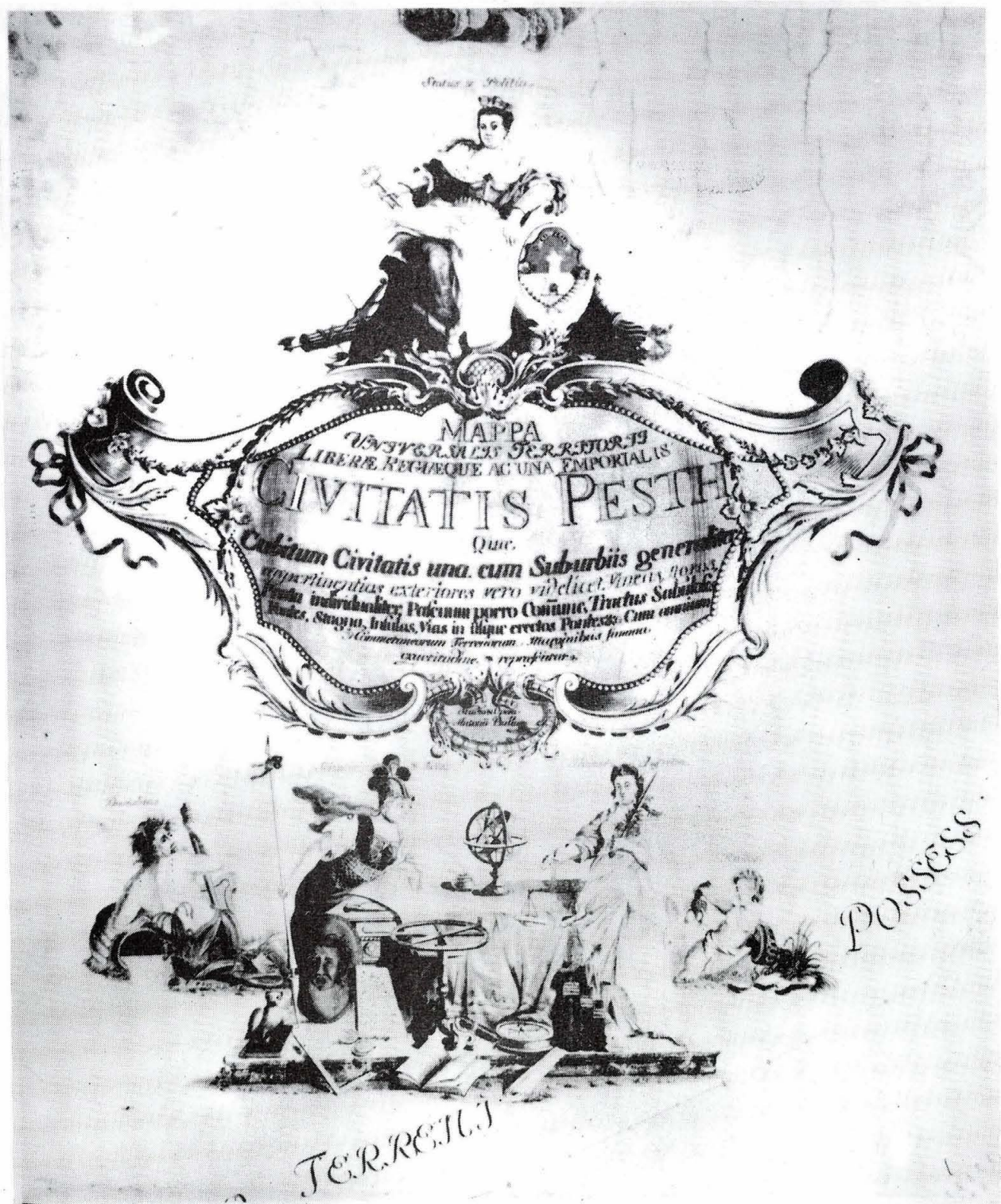
9. kép

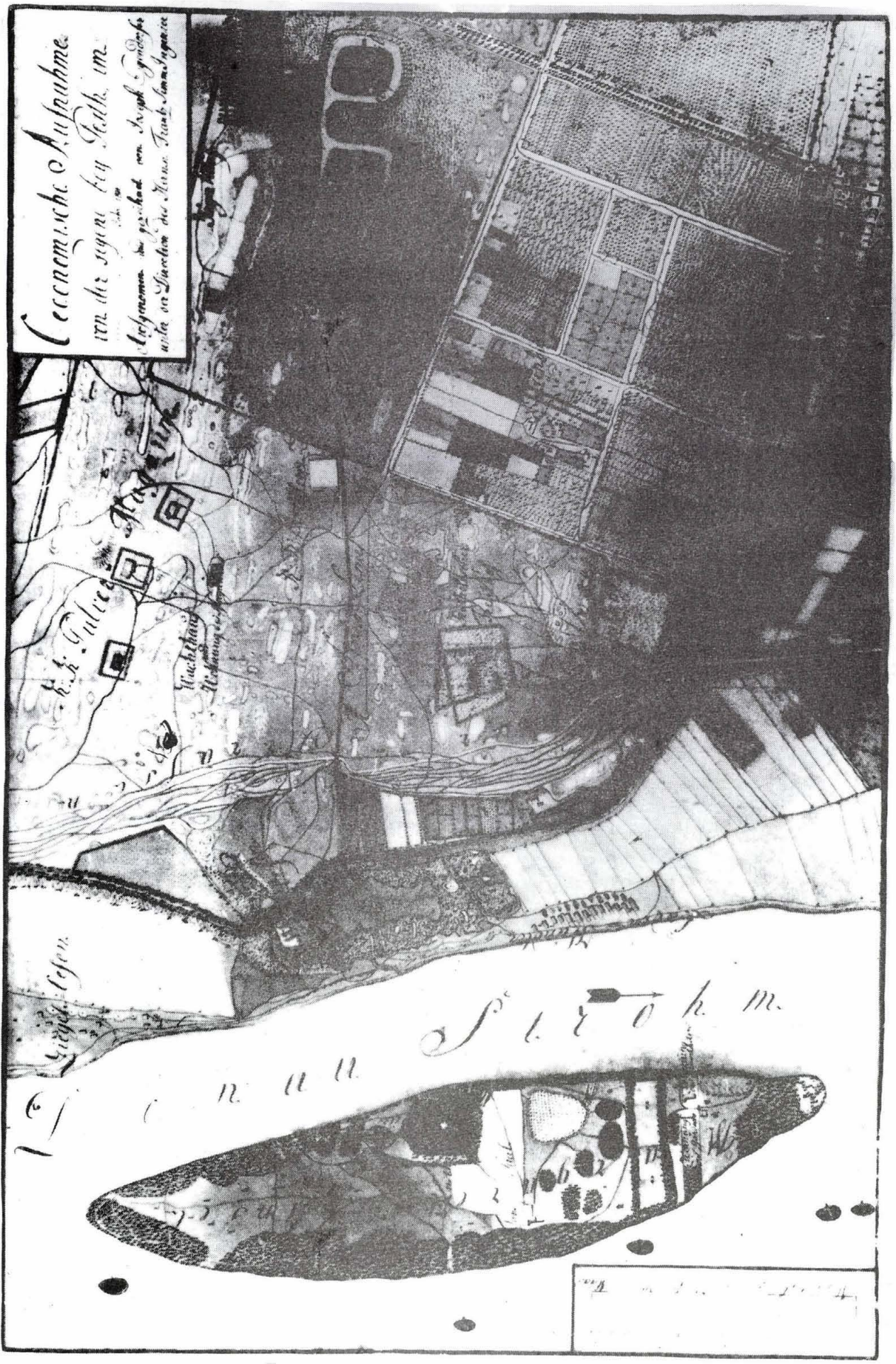

14. kép

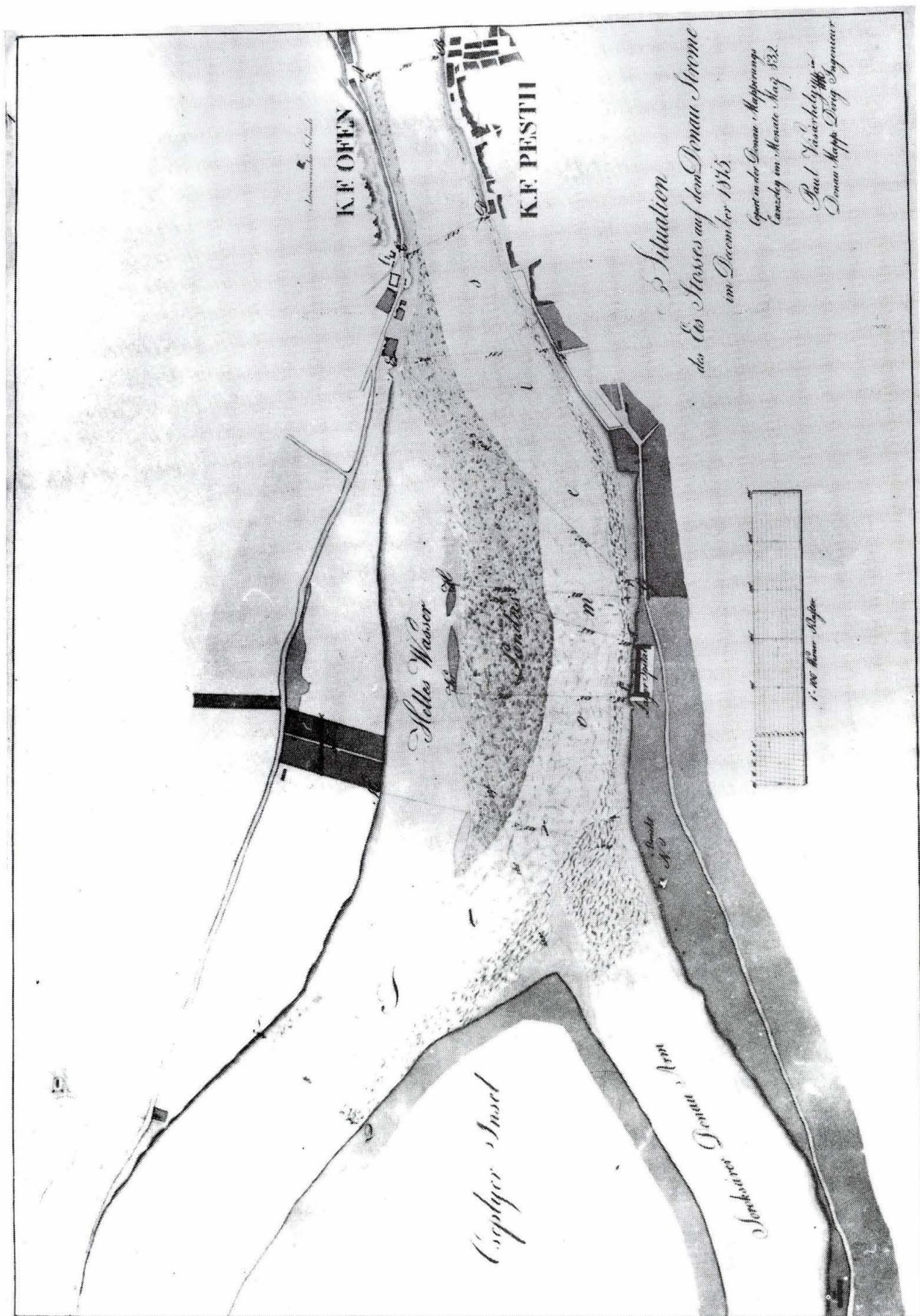
Geographische Aufnahme
von der Gegend bei Székely, im
Königreich Ungarn, von Joseph von
Seydlitz, im Auftrag des Königs
von Preussen, 1791.

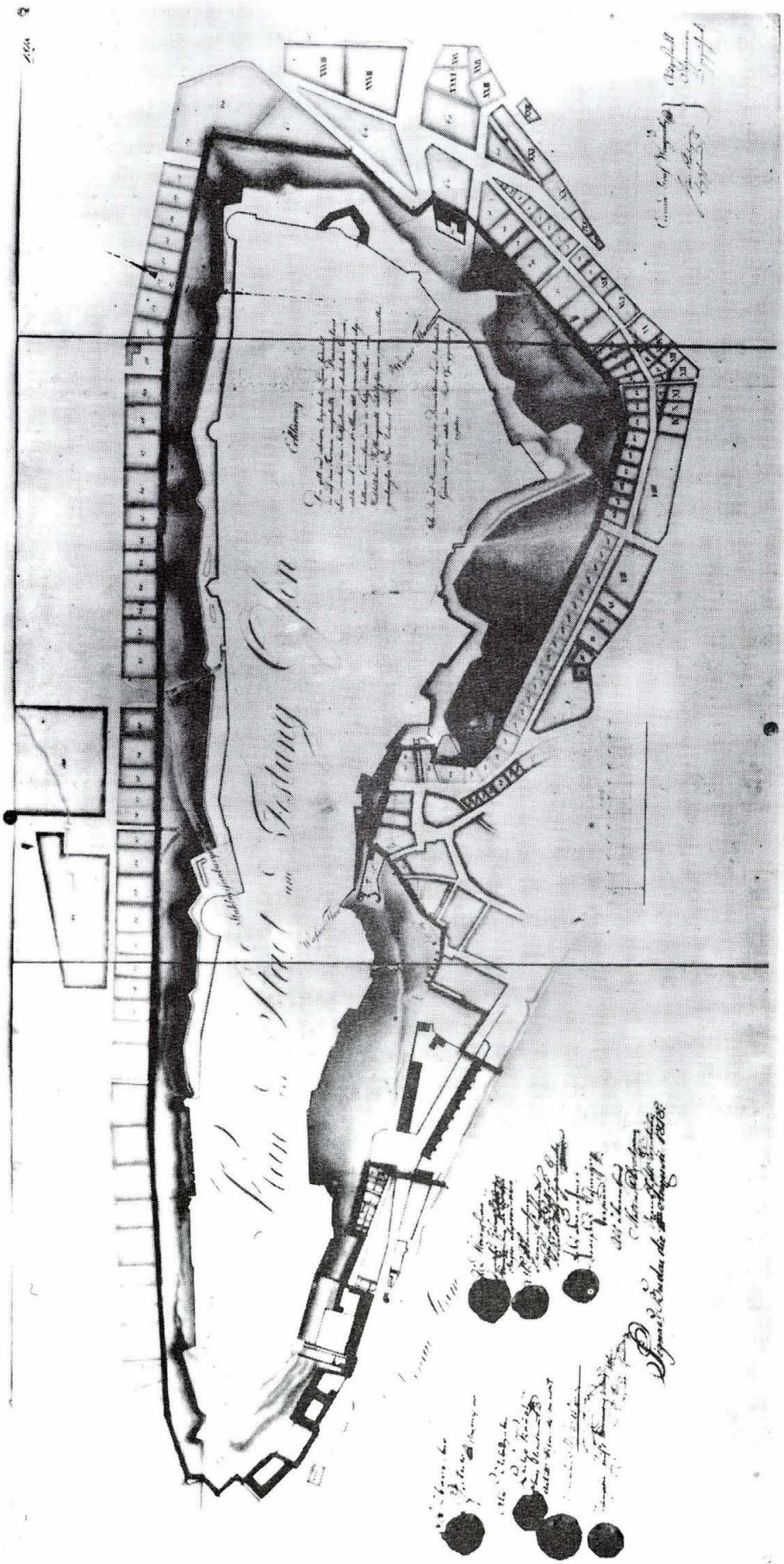
Gyergyó

1

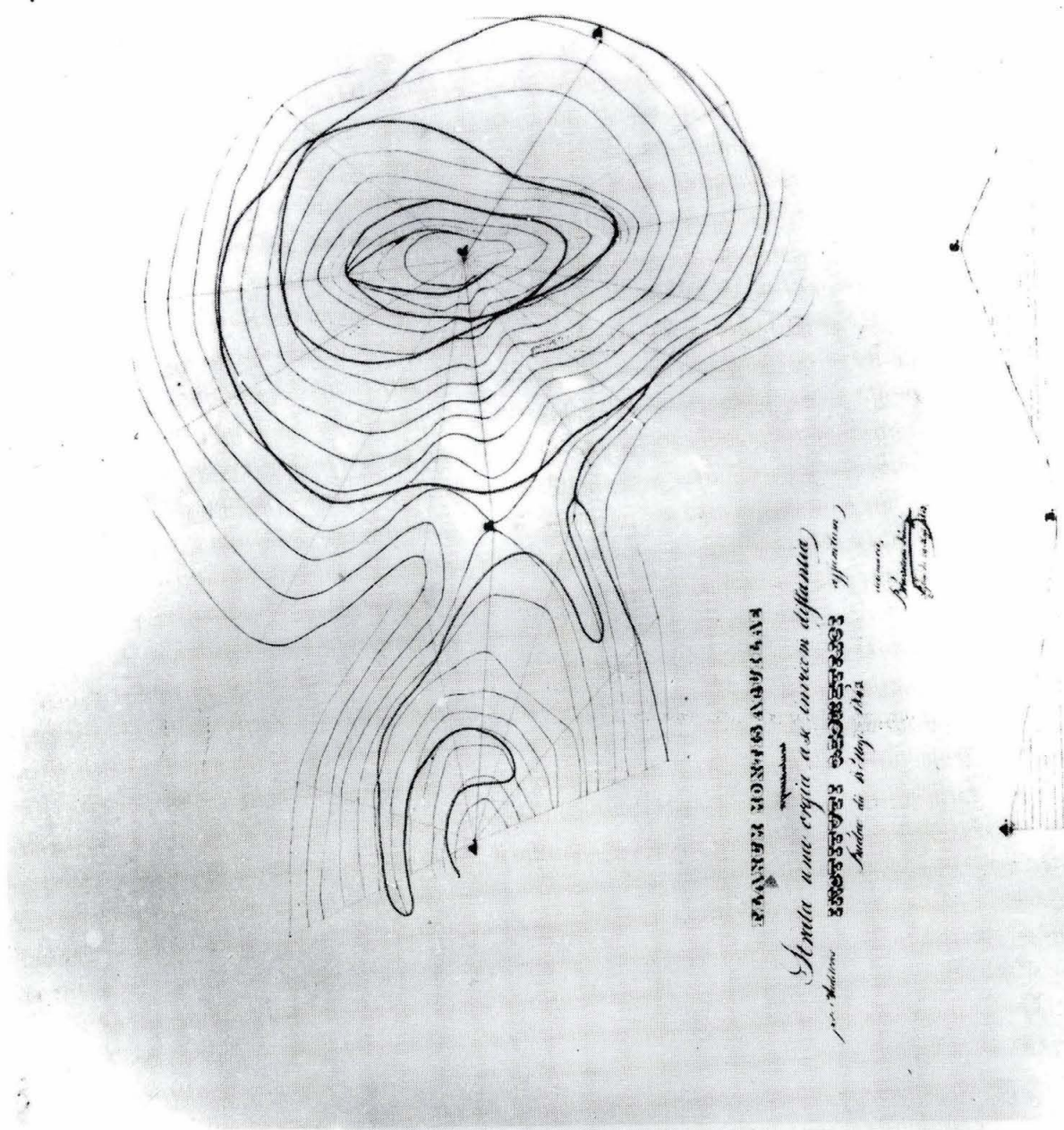
Székelyföld

1791

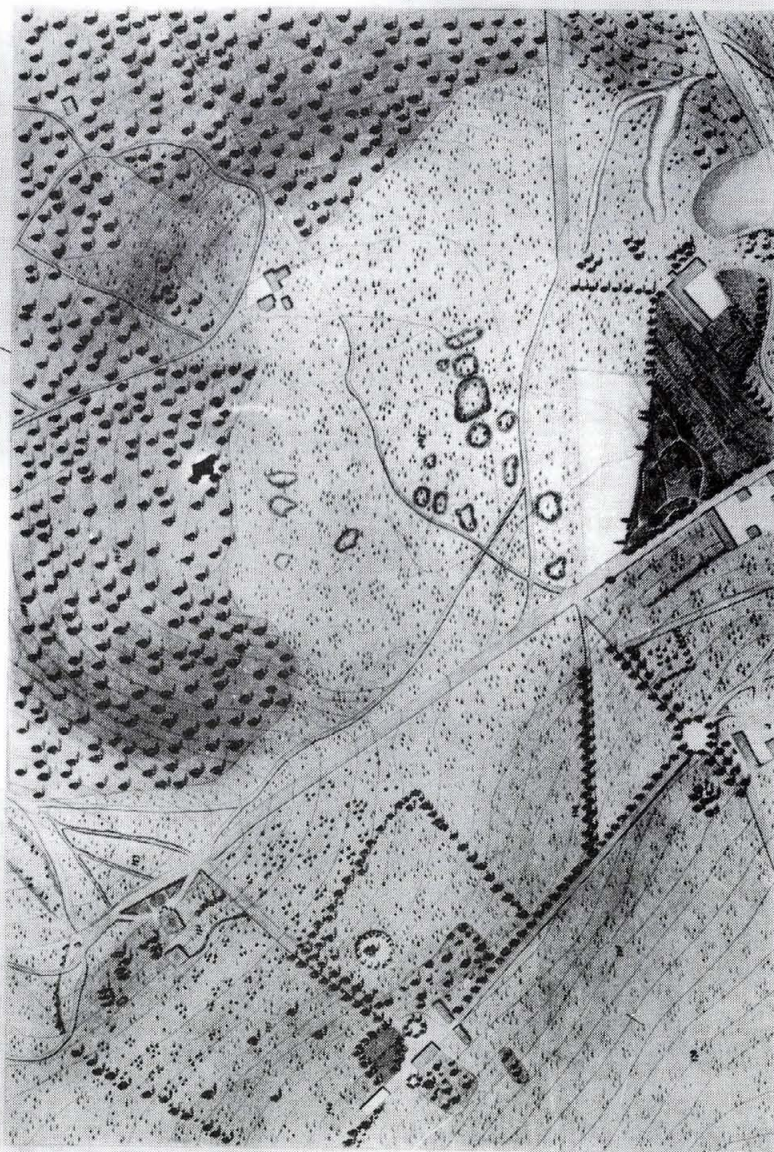

18. kép

A BUDAI SZABHELY

felmérésnek A városban esztendő 1846-án
mérészlal catholomelerrel és clinomelerrel

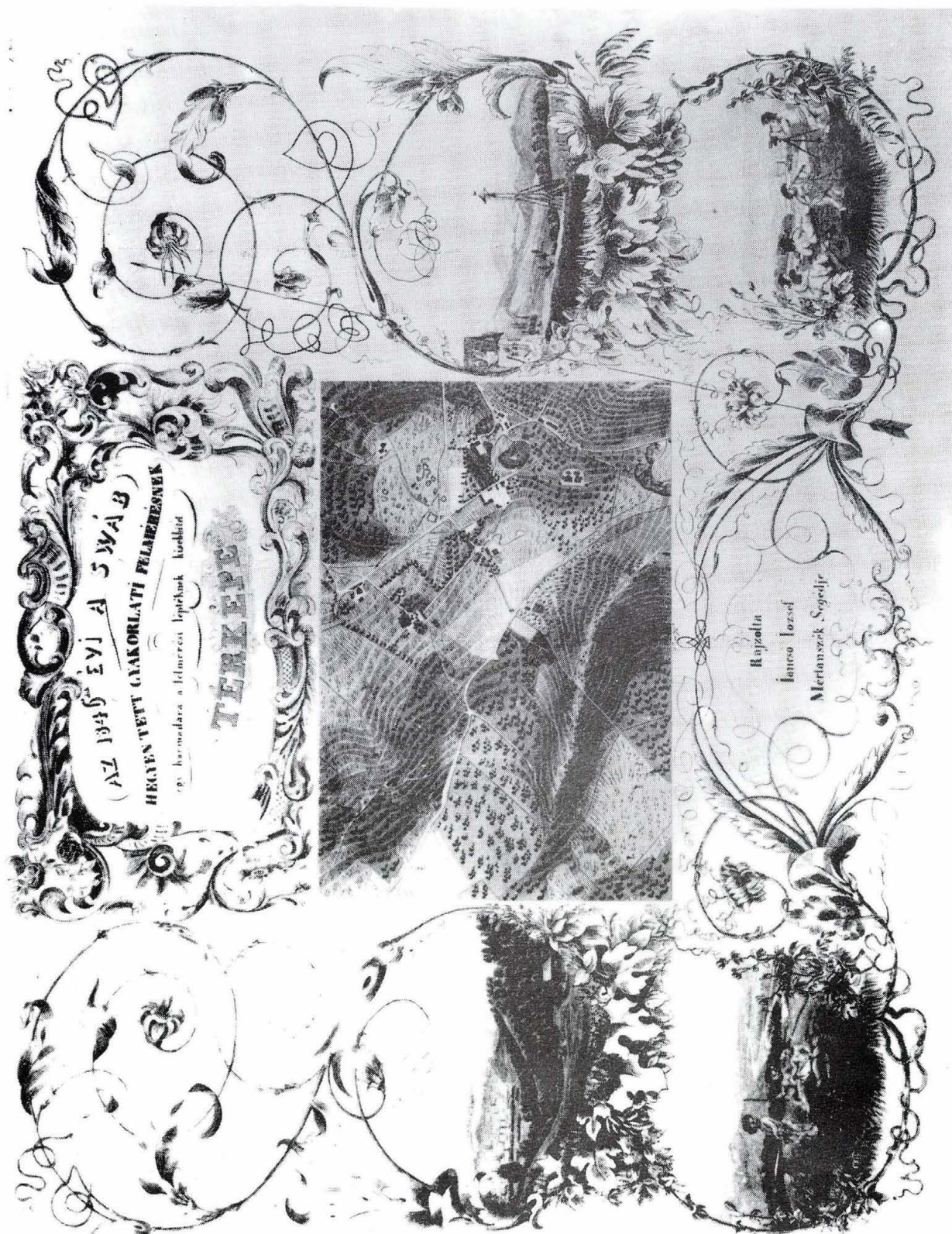
Magyarország

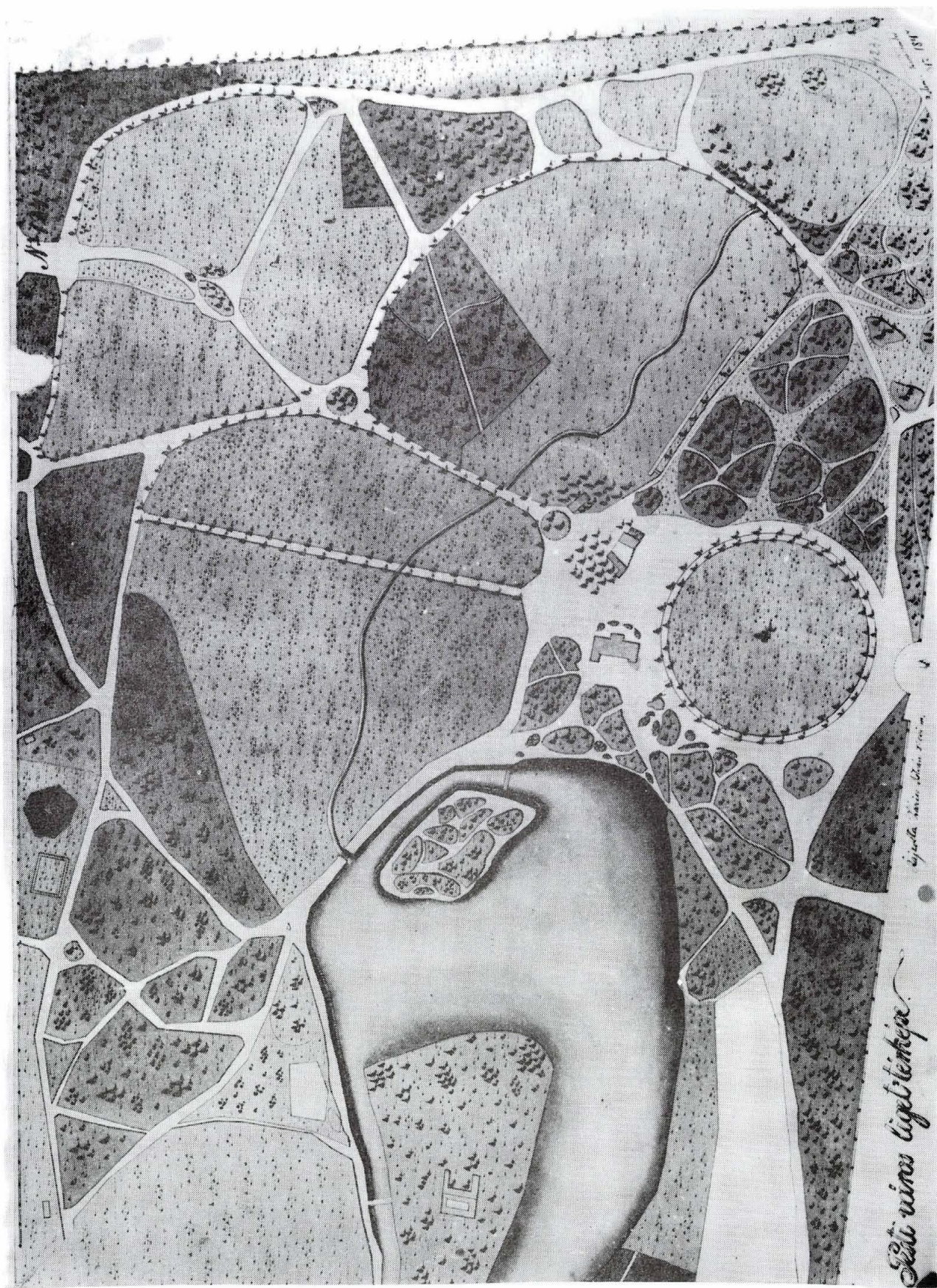
Prinzess von Bayern

Prinzess von Bayern, 23

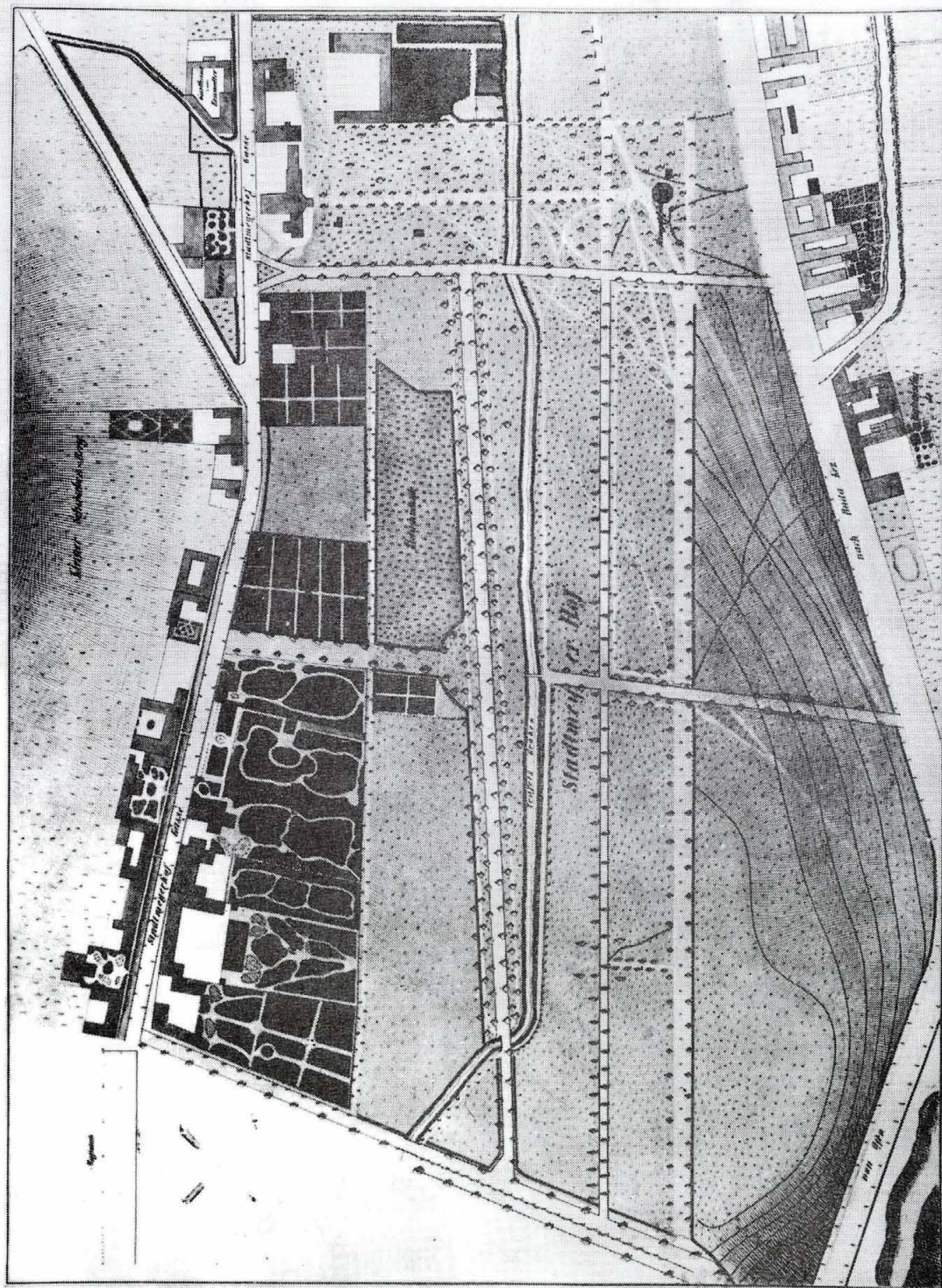
Prinzess von Bayern, 23

Prinzess von Bayern, 23

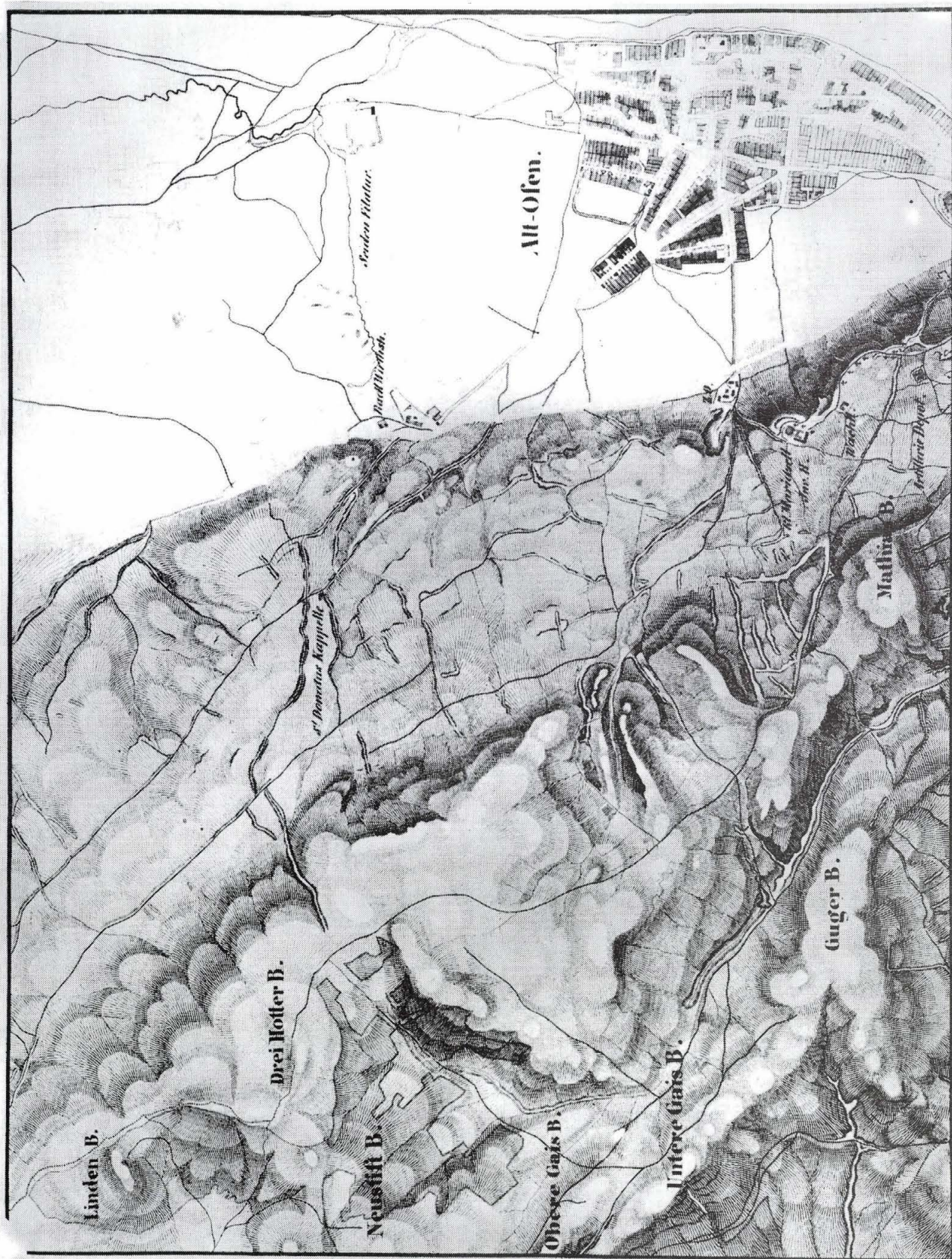

ARTIST-STUDY PLAN

Wien am 26. October 1888
Gutten! Graciously
C. K. Fied

80 Ft

